

МАҲМУДА ВАЛИЕВА

ОТАМ ЯШНАТГАН БОҒЛАР

Тошкент
«Янги аср авлоди»
2007

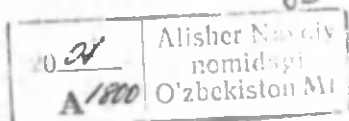
65.9(54)

Ушбу китобни муҳтарам падари бузрукворим, отам — Зоирхон Жалиловнинг ёрқин хотирасига бағишладим. У киши узоқ йиллар раҳбарлик лавозимида ишлаган, эл-юрт фаровонлиги, тўкин дастурхони, файзли турмуш тарзи учун жон куйдирган фидойи инсон эди. Гарчи отам бу дунёни тарк этганига 20 йилга яқин вақт бўлса-да, ҳамон Тошкент тумани аҳли заҳматкаш, ишбилармон, янгиликка ўч бўлган салимий бу инсонни ҳурмат билан тилга олади.

*Қоғалмас жаҳон ичра мангу киши,
Фақат қолғуси яхши ному иши.*

Дарҳақиқат, отам ўзидан яхши ном, эзгу иш қолдирди. Унинг ибратли ҳаёт йўли фарзандлари, невараю эвараларига ўрнак бўлишга лойиқ. Афсуски, отам ҳаётдан эрта кетгани учун невараю эваралари, ҳозирги авлоди унинг кўп фазилатларини яхши билмайди. Ушбу китоб бўлғуси авлодларига боболари ҳақидаги бир хотиротдир. Унда матбуотда эълон қилинган ва айрим сабабларга кўра чоп этилмай қолган баъзи материаллар, у билан замондош бўлган дўстлари ҳақидаги очерклар, отам хотирасига бағишланган шеърлар берилмоқда.

UD 33150
291

ISBN 978-9943-08-099-7

© Маҳмуда Валиева. «Отам яшнатган боғлар». «Янги аср авлоди»
НММ, 2007 йил

СЎЗБОШИ

Мен учун бебаҳо бир хазина — падари бузрукворимнинг бир қатор ён дафтарчалари бор. Уларда қишлоқ хўжалиги, экинларни парваришлаш, чорвачиликдаги илғор тажрибалар, ҳар кунги қилиниши зарур бўлган иш тартиби ёзилган. Яна бирида эса дўсту ёрлар манзилгоҳи битилган. Бу манзилгоҳлар республикамизнинг барча вилоятларини қамраб олади. Демак, отамнинг дўстлари кўп бўлган, улар турли касб эгалари, турли миллат вакиллари ва турли вилоятда яшовчи, лекин қалбан бир-бирига яқин бўлган инсонлар.

Ён дафтарлардан яна бири менга ўзига хос томони билан қадрли. Унда тўртликлар, доноларнинг ҳикматли сўзлари ёзилган. Отам ўзларига ёққан сатрларни қайд қилиб қўйганлар. Мана, улардан бири:

Яхши хулқли бўлгил ҳамда соф кўнгил,
Одамларга доим инсофли бўлгил.
Бу меҳнатхонада яхшию ёмон
Учрайди, яхшилик қилавер ҳамон.

Отам амалга оширган эзгу ишлар, одамларга қилган яхшиликларини эслар эканман, улар ҳазрати Жомийнинг ушбу пурҳикмат сўзларини ўзларига шиор қилиб олганларига яна бир бор амин бўлдим. Эртаю кеч дала кезиб, соатлаб ўтадиган турли йиғилишлардан сўнг қай вақтда бу ён дафтарга ёзган эканлар, деб ўйлайман. Назаримда, ҳар бир ишга ҳавас, қизиқиш бўлса, имконият топилар экан-да.

1988 йилнинг кузида отам 61 ёшда ҳаётдан кўз юмдилар. Кутилмаган бу жудолик биз — етти фарзанд ва онамни довдиратиб қўйди. Туман аҳлини ҳам қайғуга солди. Отамнинг айна роҳат кўрадиган, неваралар бағрида, фарзандлар ардоғида

яшайдиган вақтлари эди. Афсус, умрлари қисқа экан. Лекин шу қисқа давр ичида катта ишлар қилиб улгурган отамни хотирлаб ёдномалар ёза бошладим, таскин топдим ёзганларимдан. 1989 йилда Охунбобоев номидаги жамоа хўжалигининг «Шон-шўхрат музейи»да отамнинг бюсти қад ростлади, бир хона ажратилиб, унда у кишининг ишларидан ҳикоя қилувчи лавҳалар муҳрланди. Халқнинг бу эътибори кутилмаган айрилиқдан изтиробга тушган қалбларимизга биров таскин бергандек бўлди. Бюстнинг очилиш маросимида бир шеър қоралаб ўқиб бергандим, туман газетасининг бош муҳаррири бу шеърни газетада эълон қилишини айтди. Лекин шеърнинг нусхаси йўқ эди, мен ўша пайтдаги аҳволимизда уни қандай ўқиганимни ҳам эслолмас эдим. Орадан бир йилча ўтиб, туман газетасига бордим, шеърни тиклаган эдим, бироқ муҳаррир ўзгарган экан. Ниятимни айтгандим, янги муҳаррир Саъдулла Матёкубов «Отангизни биз ҳам яхши биламиз, жамоа аҳли учун кўп хизматлар қилган инсон эдилар, қаламингиз бор экан, бир очерк ёзиб келинг, бу шеър камлик қилади, ҳажмини ўйламанг, давоми бор деб ҳам чоп этамиз» деб қолди. Саъдулла аканинг бу ишончи, отамга бўлган ҳурмати «Таскин» ва «Меҳрингиз кўмсайман, отажон» номли хотираларимнинг ёзилишига туртки бўлди. Кейинчалик отамнинг дўстлари ҳақида ҳам мақолалар ёздим. Улар «Истиқлол нури», «Тошкент ҳақиқати», «Қишлоқ ҳаёти» каби туман, вилоят, республика нашрларида эълон қилинди. Бу мақолаларга акс-садолар ҳам ёзилди. Шунда халқнинг отамга меҳру муҳаббати нақадар улуғ эканига яна бир бор амин бўлдик.

Бу китоб келажак авлодимизга боболари ҳақида билмаганларини билиб олишлари, аجدодлари ким экани тўғрисида маълумот бериши мумкинлигини инобатга олиб ёзилди. Ўйлаймизки, унга фарзанднинг самимий битиклари сифатида баҳо бера-сизлар.

Муаллиф

1 БЎЛИМ

ФАРЗАНДЛАР ОТАЛАР ҲАҚИДА

ТАСКИН

Ҳар сафар отам ҳақида ўйлаганимда, Ҳазрати Мир Алишер Навоийнинг ушбу сатрлари ёдимга келаверади.

Бу гулшан ичра йўқтур, бақо гулига сабот,
Ажаб саодат эрур чиқса яхшилиқ била от.

Ҳақиқатан ҳам бу дунёда ҳеч ким мангу яшамайди, лекин ўз халқи, юрти учун фидойи кишининг номи абадий қолади. Мен ана шундай ажойиб одамнинг фарзанди эканлигимдан фахрланаман.

Отам Зоирхон Жалилов ҳаёт бўлганларида бу йил 80 баҳорни қаршилар эдилар. Меҳрибон фарзандлари ва набиралари қабрларига эмас, ҳузурларига ошиққан, дил сўзларини ўзларига айтишган бўларди. Лекин на чора...

Ўн тўрт ёшидан жамоа хўжалигида оддий ҳисобчи бўлиб иш бошлаган отам кейинчалик турли лавозимларда меҳнат қилдилар. 1964 йилдан то нафақа ёшига етгунга қадар Охунбобоев номидаги жамоа хўжалигини бошқардилар. Раислик вазифаси ўта масъулият талаб этарди. Лекин отам бизнинг тарбиямиз учун ҳам вақт ажратар, ҳар биримизнинг кўнглимизга йўл топардилар, ўқиш ва ишларимиз билан қизиқардилар. Суҳбатларимиз мароқли ўтар, хонадонимиз ниҳоятда файзли эди. Бизни ҳеч қачон талтайтирмасдилар.

1976 йил декабрида пахта теримида эдик. Ҳаво жуда совуқ, қор ёққан. Далада пахта қолмаган, лекин давр талабига кўра пахтазорда юришга мажбур эдик. Шундай кунларнинг бирида отам мендан хабар олгани Сирдарёга борди-

лар. Совуқданми, шамоллаб, касалхонада ётиб яхши даво-
ланмай чиққанамданми, соғинчданми, билмадим, кўзим-
да ёш милтирай бошлади. Икки кунга олиб кетишларини
илтимос қилдим. Бироз иккиланиб тургач, деканимиздан
жавоб сўрагани «штаб»га кетдилар. Аммо деканимиз «Бу
иш адолатдан бўлармикин?» дебди. Отам «Озгина сабр қил,
қизим, домланг тўғри айтаяпти, сени олиб кетсам, ўртоқ-
ларинг хафа бўлади, ҳаммаси ҳам сен сингари қизлар-ку»,
деб юпатиб қайтдилар. Эртасига эса «адолатпарвар» дека-
нимизнинг қизи уйига кетди. Кейинчалик отамга бу воқеа-
ни айтсам, кулиб: «Домланинг айтганини қил-у, қилгани-
ни қилма» дедилар.

Адажоним адабиётга, айниқса, шеърятга меҳр қўйган-
дилар. Тил ва адабиёт факультетида ўқиганим учунми, доим
мендан янги нашрлар ҳақида сўраб турардилар. Маҳалла-
мизда Раҳим ака исмли жуда камтар, содда, шеърятга ошно,
ўзи ҳам баҳоли қудрат шеърлар машқ қиладиган хокисор
инсон бор. Отам уларни кўпинча уйга таклиф этиб, ёзган
шеърларини ўқиб беришини илтимос қилардилар. Раҳим ака
баланд, ширали овозда берилиб шеър ўқирди, бундан завқ-
ланган отам уларнинг овозларини магнитофонга ёзиб олар
ва шу заҳоти қўйиб эшиттирардилар. Раҳим ака эса: «шу
шеърларни мен ўқидимми?» дегандек хурсанд бўларди. Рай-
онимиздаги шоир Тўхтамурод Деҳқонийнинг ҳам ғазалла-
рини рўзномалардан қирқиб олиб, махсус папкаларда сақла-
ган эканлар. Яқинда шу папкани кўриб қолиб, ҳайрон
бўлдим: «Бу ишларга қачон улгурган эканлар?»

Оилавий келишмовчиликлар туфайли жамоадаги ёшлар
кўпинча уйимизга келиб туришарди. Отам ишдан чарчаб
келганларига қарамай, улар билан суҳбатлашар, масла-
ҳат берар, ёшларни яраштириб қўйгач, бизга насиҳат
қилардилар:

— Ота-она фарзандига тахт бериши мумкин, лекин бахт
беролмайди, бахтли бўлиш кишининг ўз қўлида. Ёшлар
ота-она розилиги билан турмуш қуриб, бахтсиз бўлдим
демай, оила тинчлиги, бахти учун ҳаракат қилиши, кура-
шиши керак.

Отам иш давомида уйга келиб, кийимларини ўзгартириб кетадиган одатлари бор эди. Дид билан, озода кийинардилар. Дала айлангани алоҳида, мажлисларга, меҳмондорчиликка алоҳида, ўзларига яраштириб кийим киярдилар. Биздан ҳам доимо покиза юришни талаб қилардилар. Отам тўрт келин, уч куёв кўрдилар. Уларни доим «қизим», «ўғлим» дер эдилар. Ҳеч қачон «келиним», «куёвим» демаганлар. Катта келинойимнинг исмлари мен билан адаш экан. Тўйдан кейин ҳазиллашиб сўрадим:

— Энди бизларни чақирсангиз, иккаламиз ҳам югуриб келаверар эканмиз-да.

— Нега, сени Маҳмуда, келинойингни Маҳмудахон деяверамиз.

Отам келинойимларни жуда ҳурмат қилардилар. Ўртанча келинойимни «Зуҳраой қизим», «ўқитувчи қизим» деб ардоқлардилар. Улар ҳозир Тошкент туманидаги 9-мактабда директор, Халқ маорифи аълочиси. Тўрт фарзанднинг онаси бўлмиш «олий маълумотли ўқитувчи» келинойим раҳбарлик қилаётган мактаб Тошкент туманидагина эмас, республикада ҳам таниқли. «Отамиз бу кунларни кўрмадилар, кўрсалар қандай севинаядилар? Уларнинг руҳлари мени қўллаб-қувватлайди», — дейди келинойим Зуҳра Жалилова ва фикрини давом эттириб шундай ҳикоя қилади:

— Олтин олма, дуо ол, дейди доно халқимиз. Бизнинг отамиз халқнинг дуосини олган, эл ҳурматини қозонган, қариндош-уруғлари, фарзандлари эъзозига сазовор бўлган, кишилар орзу қилса арзигулик умр кечирган азиз инсон эди. У киши раҳбарлик лавозимида ишлаганликларига қарамасдан, ўта камтар, ҳатто биз, келинларнинг узатган бир пиёла чойимиз учун ҳам «раҳмат қизим», деб миннатдорчилик билдирардилар. Раҳбарлик лавозимида ишлаш сермашаққат, чунки кўпчиликнинг кўнглини топиш, уларнинг истagini бажариш оғир. Айниқса, юқоридан берилган буйруқлар, ҳўжалик имконияти сигса-сигмаса бажарилиши лозим бўлган режалар софдил, халқпарвар раҳбарнинг ишини мушкуллаштирарди. Отам шундай оғир шароитда ҳам ишлади. У киши халққа танилган, эл меҳрини қозонган, жа-

моа хўжалиги аъзоларининг энг яқин маслаҳатчиси, дард-каши, меҳрибон отахонига айланган экан. Бунга биз йиллар ўтиб яна амин бўляпмиз.

Отамиз ёлғиз ўғил эди. Оналари, яъни бувим 16 фарзанд кўрган, катта ўғиллари урушга кетиб, қайтиб келмаган. Баъзан қизиқиб сўрардик:

— Бувижон, нега отамизнинг исмларини Зоирхон қўйгансиз. Акаларининг исми Насриддин экан-ку!

Бувижонимиз уҳ тортиб жавоб берардилар:

— Замон оғир эди, шифокорлар кам эди. Беш болам қизамикдан нобуд бўлди. Иккитаси сувда оқиб кетди. Амакиларинг урушдан қайтмади. Отанг ўз номи билан туғилган. Ҳасан-Ҳусан, Тоир, Заҳро, Рухсоралардан сўнг Зоирхон деб қўйганмиз. Икки қизим ва шу бир ўғлим қолган. Илоҳим ўзидан кўпайсин. Отанг ўнта ўғилнинг ўрнини босди.

Ҳақиқатан ҳам отамнинг бувимга муомалалари жуда салимий эди. Ҳар куни саҳарлаб туриб ишга отланар, аввало, бувим ҳузурига кириб, одоб билан салом берар, ҳол-аҳвол сўрардилар. Бувим ҳам барвақт туриб, адами кутар, кўриб кўнгиллари жойига тушгач, намозларини ўқир, кейин бирга чой ичишар эди. Бувим ва отамнинг бир-бирларига тик қарашганини ҳеч кўрмаганмиз. Бир-бирларини жуда аяшар эди. Бувим 90 дан ошиб вафот этди. Лекин отам ҳар куни қабристонга чиқиб, мазорларини зиёрат қилиб келарди. Бир йилда қабр атрофи гулзор, мевазорга айлантирилди. «Онани тириклигида ҳам, вафот этгандан кейин ҳам хотирлаб туриш керак, қабр атрофини тозалаб туриш фарзанд бурчи», деб таъкидлардилар отам. Энди уларнинг бу ишларини биз давом эттираяпмиз.

Отам кўп фазилатга эга бўлиб қолмай, раҳбарларга хос ишбилармонлик, келажакни олдиндан кўра билишлик хислатига ҳам эга эди. 80-йилларнинг ўрталаридаёқ оила, ижара пудратининг афзаллигини тушунган. Шу мақсадда сув чиқмай, ҳеч қандай ҳосил олинмаётган икки гектар ерни Нусратбек Акбарбеков исмли жамоа хўжалиги аъзосига беришга қарор қилди. Бу киши оила аъзолари билан астойдил тер тўкиб ишлади, сув чиқарди. Жамоа хўжалигига йи-

лига 30—40 минг сўмдан даромад бера бошлади. Лекин бу ташаббусни ўша пайтда юқори ташкилотлар маъқулламади. Ҳозир эса оила пудратига кенг эътибор берилмоқда.

Тошкент райони ҳокими, Рустам Акбаров отамни хотирлаб шундай дейдилар:

— Зоирхон ака жамоа хўжалигининг раиси бўлиши билан чегараланмай, унинг келгуси тараққиёти, ривож, аъзоларининг ижтимоий муаммолари тўғрисида ҳам кенг фикрловчи раҳбар бўлган. Жамоа хўжалигининг ерлари Тошкент шаҳрининг ёнгинасида бўлгани учун йил сайин қисқариб борди. Буни билган ишбилармон раҳбар катта боғ ташкил этди. «Яхшидан боғ қолади, ёмондан доғ қолади», — дейди халқимиз. Айни вақтда у киши 6 гектарли иссиқхона қуриб, ишга туширди. Бу боғ ва унинг ёнидаги иссиқхона бир томондан жамоа хўжалиги аъзоларини иш билан таъминласа, иккинчидан, шаҳарликлар дастурхонига мева-сабзавот маҳсулотлари билан фойз киритарди.

Зоирхон ака келгусини олдиндан кўра биладиган раҳбарлардан эди. Жумҳуриятимизда озиқ-овқат программаси кўтарилган вақтдаёқ районда биринчи бўлиб товуқхона қуриб битказилди. Албатта, бу ишларнинг ҳаммаси қишлоқ хўжалигида эски усулдан янги усулга ўтишнинг бошланиш даври эди. Бир сўз билан айтганда, Зоирхон акага «Республикада хизмат кўрсатган қишлоқ хўжалиги ходими» унвони берилишининг ўзи — бу кишининг ўз жамоа хўжалиги ишига давр талаби даражасида эътибор берганлигидан далолатдир.

Ана шунинг учун ҳам 1991 йилнинг охирида депутатлар томонидан қишлоқ кенгашига Зоирхон Жалилов номининг берилиши қилган ишларига муносиб баҳодир. Бу кишининг меҳнатлари туфайли бунёд бўлган Охунбобоев номидаги жамоа хўжалигининг маҳаллаларига назар ташласангиз, дид билан қурилган бинолар, серфайз кўчалар, одамохун кишиларни учратасиз. Қалби инсонийлик ҳис-туйғуларига тўлиб-тошган қишлоқ аҳлидан эса Зоирхон ака ҳақида фақат миннатдорчилик фикрларини эшитасиз. Ҳатто у киши дунёдан

ўтган бўлсалар ҳам, йиғилишларда, улуғ айём кунларида район фаоллари ҳамма вақт номларини ҳурмат билан тилга олишади. Чунки Зоирхон ака шунга ярашиқли инсонлар юрагидан чуқур ўрин олган чин Инсон эди.

«Шонли меҳнат» район рўзномаси муҳаррирининг ўринбосари Мансур Рихсиев эса отамнинг одамийлиги, кек сақламасликлари, яхши ташаббус ва фикрлар эгаси эканликлари ҳақида тўлқинланиб сўзлайди:

— 1986 йилда журналистика факультетини тугатиб, янги ишга келган кезларим эди. Менга танқидий мақола тайёрлаш топширилди. РАПОга қўнғироқ қилиб, бу мақолани қаердан тайёрлаш кераклигини сўрадим. Улар Охунбобоев номидаги жамоа хўжалигининг чорвачилик бўлимига боришни тавсия қилишди. Жамоа хўжалигига бориб, Зоирхон акани учрата олмадим, вилоят йиғилишига кетган экан. Зилолиддин исмли йигит мени товукчилик фермасига олиб борди. У ердаги аҳвол билан танишгач, жамоа хўжалиги иқтисодчисидан тухумнинг таннархи 18 тийинга тушаётганини, давлат эса 11 тийиндан сотаётганини билиб олдим. Демак, ҳар бир тухумдан 7 тийиндан зарар кўрилаётган экан. Эртасигаёқ бу мақола эълон қилинди. Орадан 15 кун ўтгач, яна шу хўжаликка мақола тайёрлаш учун бордим. Бу сафар раис билан учрашдим ва ўзимни таништирдим.

— Ука, неча йилдан бери ишляяпсиз?— сўради у.

— Ярим йил бўлди.

— Ёш экансиз, сўраганнинг айби йўқ, дейишади-ку. Эсингиздан чиқмасин, мақола тайёрлаётганда ҳар томонини ҳисобга олиш керак. Тухумнинг таннархи нима учун 18 тийинга айланганини суриштирингизми?

— Йўқ, буни суриштирмабман, — дея айбимга иқроф бўлдим.

Шунда Зоирхон ака товуклар учун ем, дон топиш жуда қийин эканлигини, жамоа хўжалигига товукчилик зарар келтиришини айтди. Ўшанда товукчилик фермаларини йиғиб, марказлаштириш керак, деган фикрни илгари сурди, орадан кўп ўтмай, «Тошкент» совхози туман бўйича товукчилик фермалари йиғилиб, марказлаштирилди. Доим ма-

қола тайёрлар эканман, Зоирхон аканинг менга чин дилдан берган маслаҳатларини эслайман, далилларни ҳар томонлама чуқур ва синчиклаб ўрганаман.

Отам маҳалла ободонлиги учун кўп хизмат қилди. Ҳар сафар кенг ва кўкаламзор, равон кўчалардан ўтар эканман, бу ишларда отамнинг хизматлари катта эканлигидан фахр туйғулари қалбимни чулғаб олади.

Халқ маорифи аълочиси, умрининг 41 йилини ўқитувчиликка бағишлаган маҳалладошимиз Қосим ака Зокиров хотираларидан:

— Зоирхон ака жуда камтарин, халқпарвар, катта-кичикка бирдек баробар муомала қиладиган, одобли одам эди. Айниқса, ногирон ва қаровчиси бўлмаган қарияларга жуда эътиборли эди. Ҳар доим улардан хабардор бўлиб, ҳолаҳвол сўраб турарди. Нима зарурияти бўлса, вақтида таъминларди. Турмуш ўртоғи урушда ўлган Тожи аяга, аёли вафот этган Пирмат отага, ҳозир 97 ёшни қаршилаётган Фулом отага, ҳеч кими йўқ Хайри холага жуда катта маънавий ва моддий ёрдам кўрсатган. Хайри холага ҳашар йўли билан уй тиклаб берди. Бу одамийлик ва ғамхўрликларни ҳамма кечагидек эслайди. Зоирхон ака маҳалладаги маърака ва тўй маросимларидан бирор марта қолмаган. Тўй эгалари у кишидан маслаҳат олиб, биринчи табрик сўзини беришарди. Фарзандлари уларга ўхшашини орзу қилишарди.

Ҳозирги кунда маҳалла ишларига алоҳида эътибор берилаяпти. Зоирхон ака эса ўн йиллар аввал Охунбобоев номидаги жамоа хўжалигида 7 та маҳалла ташкил этиб, комиссия раисларини тайинлади. Киров участкасидан идоралар қуриш учун ер ажратиб берди ва қурилиш ишларига бош бўлди.

Отам ниҳоятда янгиликка ўч, тиришқоқ инсон эди. 1966 ва 1984 йилларда янги помидор навлари олиб келиш ва ҳосилни комбайнда териб олиш технологиясини, у ердаги қишлоқ хўжалиги ишларини ўрганиш мақсадида, Волгоград вилояти ва Болгарияга бориб келдилар. Белоруссия деҳқонларидан эса пленка остида қишда ҳам маҳсулот етиштириш сирларини билиб келган, уни ўз хўжалигида татбиқ

этган эди. Натижа ёмон бўлмади. Икки марта Бутунитти-фоқ халқ хўжалиги ютуқлари кўргазмасининг олтин ва кумуш медаллари билан мукофотланди. 1972 йилда икки гектарли иссиқхона қурилган бўлса, 1985 йили 6 гектарли, жами 8 гектар иссиқхона қурилди. Ҳар квадрат мертидан 18—20 килограммдан ҳосил олинди. 1960 йилларда сабзавот етиштириш 4000 тоннани ташкил этган бўлса, 1980 йилларда 10.000 тоннага етказилди. Сут топишириш эса 590 тоннадан 1000 тоннага кўтарилди. Жамоа хўжалигида катта қурилиш ишлари олиб борилди: янги дўконлар, чойхоналар, болалар боғчалари қад кўтарди. Киров кўчасидага қабристон обод қилинди, миллий услубда дарвоза ва масжид қурилди. Булар ҳақида район фахрийлар кенгаши раиси, Улуғ Ватан уруши қатнашчиси Йўлдош ота Ғаффоров шундай ҳикоя қилади:

— Зоирхон шу жамоа хўжалигида 40 йилдан ортиқ ишлади. Биз жамоа хўжалигига раҳбарлик қилган 18—20 нафар раисни биламиз, аммо бирортаси Зоирхондай ишлай олмаган. 1936 йилдан бери ҳар ҳисобот йиғилишида трактор парки ва ҳаммом, маҳсулот сақлаш учун минг тонна сабзавот сиғадиган омборхона қурдирди. Маҳаллаларни табиий газ билан таъминлаш учун югуриб-елди ва уддасидан чиқди. Мактаб, боғчалар қурилиши ва уларни таъмирлаш ишларига бош-қош бўлди. Унинг ташаббуси билан 9-мактаб кенгайтирилиб, қўшимча бинолар қуриб берилди. Ҳозир 1.200 нафар бола ўқимоқда.

Зоирхон инсон қадрини ҳар нарсадан устун қўяр эди. Бизнинг жамоа хўжалигимиздан 800 дан ортиқ киши урушга кетиб, шундан 500 нафари дом-дараксиз йўқолди. Зоирхон турли ташкилотларга бориб, сўраб-суриштирди ва уларнинг номларини аниқлади. Ғалабанинг 30 йиллиги арафасида уларнинг хотирасига ёдгорлик ўрнатилди. «Шон-шўҳрат музейи» ташкил этилди.

Отам миришкор деҳқон, уста боғбон эди. Ҳозир уйимизда 20 турдан ортиқ мевали дарахт, жумладан ёнғоқ, жилонжийда, хурмо, анжир, шафтолининг бир неча турлари ҳосил беради. Булар отамдан қолган жонли ёдгорлик.

Собиқ Киров номидаги жамоа хўжалиги раиси, меҳнат фахрийси Абдурахмон ота Аҳмедов шундай дейди:

— Зоирхон раислигида 20 йил бригадир бўлиб ишладим. У жамоа хўжалиги аъзоларининг турмушини яхшилаш, ҳосилдорликни ошириш учун жон куйдирди. Жамоа хўжалиги жумҳуриятда боғдорчилик ва сабзавот етиштиришда биринчилардан эди. 80 гектар ерни узумзор, 50 гектарини олмazorга айлантирди. Жуда одамшаванда, суҳбатини ширин, халқини учун фидокор эди. Лой кўчалар кенгайтирилди, асфальт қилинди. Эл ҳурматига сазовор бўлди. Жамоа хўжалиги аъзолари унинг номини абадийлаштирдилар. Қабрига бронза бюсти ўрнатилди, қишлоқ кенгаши, маҳалла кўчаларидан бирига номи берилди. Булар эл ҳурматини қозонган, ҳалол, камтарин инсонга халқнинг меҳридир.

Отамнинг хизматлари муносиб баҳоланди. 1977 йилда «Республикада хизмат кўрсатган қишлоқ хўжалиги ходими» фахрий унвони берилди. Қатор орденлар, медаллар, фахрий ёрлиқлар билан мукофотланди. Узлуксиз равишда вилоят ва туман кенгашларининг ноибини бўлиб, халқ талабларини бажардилар.

Отам етти нафар фарзанд тарбиялаб, олий маълумотли қилдилар. Ҳозирги кунда ҳаммамиз ҳаётда ўз йўлимиз ва ўз ўрнимизни топдик. Катта акам Фозилхон (марҳум) узоқ йиллар шаҳардаги 10-авторемонт заводида директор муовинини бўлиб ишлади. Равшан акам колхозлараро механизациялашган кўчма бирлашмада бош механик, икки синглим шифокор, икки укам шу жамоа хўжалигида ишлайди. Авазхон — бош иқтисодчи, Шавкатхон — ветеринар.

Отам 61 ёшида вафот этди. Бунга қанчалик ачинмайлик, кўнглимизга бир нарсаси таскин беради. Отамдан эзгу ном қолди. Бу дунёдан эл-юрт олқишига сазовор бўлиб, номини мангуга муҳрлаб кетди. Кексалар дуосини, меҳр билан эсга олишлари, «жаннати эди» деб хотирлашлари бизга масъулият юклайди. Шу номга муносиб фарзанд бўлгимиз келарди. «Сиз мангу барҳаётсиз, қалбимиздасиз» дегимиз келарди. Ушбу сатрлар эса қуйилиб келаверади:

Қолди Сиздан эзгу ном, яхши фазилат,
Семаъно сўзингиз — ажойиб хислат.
Фарзандингиз учун — бу буюк мерос,
Элу юртга эса ўчмас хогирот.

P.S. Ушбу мақола «Қишлоқ ҳаёти» газетасининг 11 март 1992 йил 36-сониди ва «Истиқлол нури» туман газетасида эълон қилинган, «Акс-садо» рукнига юзга яқин мактублар келиб тушди. Ана шулардан айримлари газетада ҳам эълон қилинди. Отамни хотирлаб мактуб ёзган турли касб эгаларига миннатдорлик билдириб, ана шу мактублардан намуналар келтиришни жоиз деб билдик. Бу мактублар 1992 йилда ёзилган, биз уларни айнан келтирамиз. Мактуб эгаларидан Зайниддин Нуриддинов, очеркда номлари келтирилган Қосим Зокиров, Абдурахмон ота Аҳмедовлар бу дунёдан ўтиб кетдилар. Уларнинг охиратлари обод бўлсин.

ҲУРМАТГА ЛОЙИҚ ИНСОН

Мен Зоирхон ака Жалиловнинг фарзандлари Маҳмудахоннинг «Меҳрингиз қўмсайман, отажон» мақоласини, «Шонли меҳнат» рўзномасида чоп этилган хотираларини қайта-қайта ўқир эканман, Зоирхон аканинг ўзлари кўз олдимда гавдаландилар.

У одам жамоа ҳўжалигида ҳам раис, ҳам бош агроном, бухгалтер, иқтисодчи, қурувчи, архитектор, ҳатто боғча мудири ҳам эдилар. Қолаверса, чин инсон эдилар. Ҳамма соҳа бўйича инсон қалбига йўл топиб, доно маслаҳат берар эдилар. Мен жамоа ҳўжалиги касаба уюшмаси раиси эдим. У кишининг менга берган маслаҳатларини жуда тўғри ва ўринли, деб қабул қилар эдим.

Жамоа ҳўжалигидаги хонадонларни 100 фоизга газлаштириш, ичимлик суви билан таъминлаш, асфальт ётқизиш, ҳаммом, чойхона қуриш, дала шийпонларни қуриш, уни жиҳозлаш ишларини тўла-тўқис бажарилишида раҳбарлик қилганлар. 6 гектар иссиқхона қуриб, ишга туширганлар. Бу иссиқхонада етиштирилган маҳсулотлардан жуда кўпчилик баҳраманд бўлаяпти. Мен Маҳмудахоннинг мақоласида ёзилган Раҳим ака исмли одам билан суҳбатлашиб қол-

дим. Зоирхон акадан сўз очилганда у одам, бир дақиқа ўтиринг деб, Зоирхон ака руҳига атаб Қуръон тиловот қилдилар. Сўнг у киши ҳақида кўзларида ёш, ҳурмат, иззат билан миннатдорчилик руҳида сўзладилар. Бир инсон қалбидан бунчалик чуқур жой олиш ҳамманинг ҳам қўлидан келавермайди. Зоирхон ака эса шу даражага эришган ва шундай ҳурматга лойиқ инсон эди.

Зоирхон акани кўпчилик табаррук инсон деб атайди. Фарзандларининг ҳаммаси оилали, олий маълумотли, зиёли инсонлар. Уйим-жойим дейдиган ота-она бўлишган. Ўғиллари одамохунлиги, қувноқлиги билан отани эслатади. Айниқса, қурилиш ташкилотигаги бош муҳандис ўғиллари — Равшан одамохунлиги, қувноқлиги билан отани эслатади. Авазхон Охунбобоев номидаги жамоа хўжалигида бош иқтисодчи, мустақил фикрли, келажаги порлоқ йигит. Кичик ўғиллари Шавкат ҳам шу жамоа хўжалигида ишлайди, тиниб-тинчимайдиган чорвадор.

Хуллас, фарзандларнинг бари Зоирхон акага муносиб, улар ҳам оталари каби ҳурматга лойиқ инсонлар. “Яхшидан ном қолур” деб бежиз айтилмаган экан.

*Тоҳир МАВЛОНОВ,
Деҳқончилик-саноат мажмуи
ходимлари касаба уюшмаси
Тошкент тумани қўмитаси раиси
(“Истиқлол нури”, 17 июль 1992 йил)*

СЎНГГИ УЧРАШУВ

Ўша йили қиш жуда қаттиқ келган эди. Март келиб, баҳор эшик қоқаётган бўлса ҳам кунлар совуқ, тунлар изғиринли эди. Ана шундай кунларнинг бирида муҳарририят топшириғига кўра Охунбобоев номидаги жамоа хўжалигининг иссиқхонасига бордим. Катта темир дарвозадан кириб борар эканман, кутилмаганда Зоирхон акага дуч келиб қолдим. У киши мени ҳар доимгидек очиқ чеҳра, илиқ табасум билан кутиб олдилар. Мухбирлик фаолиятимда Зоирхон ака билан неча бор учрашган бўлсам, ҳар сафар ҳам у

киши мени «Э, келинг, газетчи укам» деб самимий қаршила-
ганлар. Бу сафар ҳам шундай бўлди. Ўтирганимиздан сўнг у
киши газетадаги ўртоқларни бирма-бир сўраб-суриштир-
дилар. Нарироқда ҳисоб-китоб қилиб ўтирган йигитдан
иккита иссиқ нон билан бир чойнак чой келтиришини сўра-
дилар. Бир пиёладан чой ичиб, Зоирхон ака билан анча суҳ-
батлашдим. Биргаликда иссиқхонани айланиб, у ерда амалга
оширилаётган ишлар билан танишдик.

— Матбуот ҳаёт кўзгуси, деб жуда тўғри айтилган. Агар
газеталар бўлмаса ҳаётда рўй бераётган кундалик ўзгариш-
ларни қандай билардик, — деган эди ўшанда раҳматлик. —
Деҳқону чорвадорнинг заҳматли, шарафли меҳнатини элга
ёядиган, танитадиган, уни руҳан кўтарадиган шу газета
бўлади. Шундай экан, мана ўз кўзингиз билан одамлари-
миз қилаётган ишларни кўринг, ёзинг, ука. Бу деҳқонга ма-
дад бўлади.

Иссиқхонани айланиб юриб ҳам Зоирхон ака билан жуда
кўп нарсалар ҳақида суҳбатлашдик. Ҳозир ўша учрашувни
хотирляяпману, кўз олдимда у кишининг порлоқ сиймоси
жонланяпти. Хаёлимга эса Зоирхон ака билан бўлган бо-
шқа учрашувларим ҳам келаверади. Бу инсон билан турли
йиғинларда, тантаналарда, бир пиёла чой устида ўтказган
суҳбатларим ҳамон кечагидек ёдимда. У киши ниҳоятда
маданиятли, суҳбатдошини ўзига ром қилиб оладиган дил-
каш инсон эди. У доимо эл ташвиши, одамлар дарди билан
яшади. Шу боисдан ҳам ҳали-ҳануз барча жамоадошлари
унинг номини ҳурмат билан тилга олишади.

Зоирхон Жалиловдек инсонларнинг чироғи ҳеч вақт
ўчмайди. У йўлчи юлдуз мисол йўлларимизни ёритиб тура-
ди. Мен газетада Зоирхон ака ҳақида чиқаётган мақолалар-
ни, у кишининг номларини абадийлаштириш ҳақидаги ма-
қолаларни ўқиб қувондим. Зеро, Зоирхон ака шундай из-
зат-ҳурматга, ардоққа арзийдиган фидойи инсон эди.

*Турғун ЖЎРАЕВ. мухбир
("Истиқлол нури". 17 июль 1992 йил)*

БИЗ ҲАМ ШУНИ ИСТАЙМИЗ

Дунёда шундай кишилар яшаб ўтадиларки, уларнинг номлари кишиларнинг қалбига бир умрга муҳрланиб қолади. Исмлари доимо ҳар ерда, ҳар қачон ҳурмат билан тилга олинади, ҳамиша эъзозланади. Мана шундай юксак ҳурмат ва эъзозга эга бўлган инсонлардан бири, марҳум Зоирхон ака Жалиловдир. Зоирхон ака ҳали ҳаётлик пайтларидаёқ халқ меҳрини қозонган эдилар. Охунбобоев номидаги жамоа хўжалигининг раиси сифатида анча кўзга кўринарли ишларни амалга оширдиларки, эндиликда жамоа хўжалигимиздаги қад кўтарган биноларни, маиший хизмат уйлари, асфальтланган равон кўчаларимизни, ичаётган сувимизни, фойдаланаётган табиий газимизни, ҳудудимиздаги ота-боболаримизнинг мангу хотирасига ва Улуғ Ватан урушида ҳалок бўлган ҳамқишлоқларимизнинг номларини абадийлаштириш учун ўрнатилган «Мангулик» ёдгорлигини у кишисиз тасаввур қила олмаймиз. Хуллас, Зоирхон ака амалга оширган бундай улуғ ишлар жуда кўп. Биз шундай инсон билан маҳалладош эканлигимиз билан фахрланамиз. Маҳалламиздаги исталган кишидан Зоирхон ака тўғрисида сўрасангиз, албатта, улар у киши ҳақида фақат илиқ гапларни, ижобий фикрларни билдиришади.

«Шонли меҳнат» газетасининг март ойидаги сонларидан бирида босилиб чиққан туманимиз ҳокими Рустам Акбаровнинг Зоирхон ака ҳақидаги билдирган илиқ сўзларини ҳамда Зоирхон аканинг фарзанди Маҳмуда Зоирхон қизининг «Меҳрингизни қўмсайман, отажон» сарлавҳали мақоласини биз ҳам катта таассуротлар билан ўқиб чиққан эдик.

Умуман олганда, газетанинг бошлаган ушбу хайрли ташаббусини биз ҳам маъқуллаймиз. Маҳалламиз аҳли билан биргаликда бу ташаббусни қўллаб-қувватлашга тайёرمىз. Чунки, яхши инсонларнинг номлари доимо қалбларимизда сақланиб, ҳеч вақт ўчиб кетмаслиги керак! Зеро, инсон дунёга келаркан, аввало ўзидан яхши ном қолдиришга ҳаракат қилади. Шундай яхши номни қолдирар экан, демак, бу

номни эъзозлаш, бир умрга қадрлаш биз тирикларнинг ша-
рафли бурчимиздир!

Хулоса қилиб шуни айтмоқчимизки, жамоа хўжалиги-
миз номига ўзгартиш киритиб, унга Зоирхон Жалилов
номини берсак, мақсадга мувофиқ бўларди. Биз бу билан
Охунбобоев номига нисбатан ҳурматсизлик қилган
бўлмаймиз. Аксинча, агар суриштириб келсак, жумҳури-
ятимизнинг минглаб обод жойларига, шу жумладан биз-
нинг ҳудудимиздаги жамоа хўжалигига, битта маҳалла-
га, кўча ва мактабга ҳам Охунбобоев номи берилган.
Шунинг учун ҳам биз газета ташаббусини кенг қулоч ёй-
ишини истаб қоламиз. Район ҳокимияти ҳам бу хайрли
ишни амалга ошишига ўз ёрдамини беради, деган умид-
дамиз.

Фахриддин МУСАЕВ,

(“Истиқлол нури”, 17 июль 1992 йил)

ИНСОН БЎЛСАНГ ШУНДАЙ ЯШАКИ...

... Халқнинг сени доимо ширин сўзи билан ёд айласин. Ме-
нимча, марҳум Зоирхон ака Жалилов (Аллоҳ у кишини раҳ-
мат қилган бўлсин) мана шу ҳикматга амал қилиб яшаган,
эл-юрт олқишига сазовор бўлган, ўзидан яхши, ибратли
ишларни, ширин сўзлик ва доноликни ёдгорлик қилиб қол-
дириб кетган инсонлардан биридир. «Шонли меҳнат»да у
киши ҳақида чоп этилган хотиралар ҳам шундан далолат-
дир. Туманимиз ҳокими Р.Акбаровнинг «Чин инсон эди»,
Зоирхон аканинг фарзанди қобиллари Маҳмудахоннинг
«Меҳрингиз қўмсайман, отажон», туман Кенгашининг де-
путати О.Саъдуллаевнинг «Адолатли иш бўларди» сарлав-
ҳали мақолаларини катта қизиқиш билан ўқиб чиқдим. Ўқи-
диму, ҳаёлимда раҳматли Зоирхон ака ҳақидаги унутилмас
хотираларим яна жонланди.

Мен Зоирхон ака Жалиловни жуда ёшлик йилларидан
бошлаб биламан. У киши Охунбобоев номидаги жамоа
хўжалигида бригада табелчиси, бригада бошлиғи, партия
ташкilotининг котиби ва узлуксиз 25 йил жамоа хўжалиги

раиси бўлиб ишлади. Бу ўтган давр мобайнида жамоа хўжалигимиз нафақат туманда, балки вилоятда, жумҳуриятда ном чиқарди. Жамоа хўжалиги ободонлашиб, меҳнаткашларнинг турмуш шароитлари яхшиланиб борди. Иссиқхоналар ташкил этилди. 1941-1945 йилларда Улуғ Ватан уруши жангларида ҳалок бўлган ҳамқишлоқларимизга атаб ёдгорлик ўрнатилди. Эҳ-ҳе, агар Зоирхон ака бош бўлиб, амалга оширилган ишлар ҳақида гапираверсак, тонг отмайди, қоғоз ҳам етмайди. Қисқа қилиб айтганда, у киши доимо одамлар дарди билан яшар, кўпчилик оғирини енгил қилиш ҳақида ўйларди.

Зоирхон ака бизнинг Охунбобоев номидаги маҳаллада истиқомат қилар эдилар. Маҳалла ишларига ҳам жуда кўп ёрдамлари теккан. Маҳалла кўчалари кенг, равон. Ободонлаштириш, боғ яратиш ишларига Зоирхон ака катта эътибор берар эдилар. Ёш келин-куёвлар тўйларини очиб беришни у кишидан илтимос қилишарди. Зоирхон ака кирган давра файзли бўлиб кетарди. Фидойи инсон мактаб ва боғчаларга ҳам безътибор эмас эди, ўқитувчиларнинг август анжуманларида иштирок этиб, баҳоли қудрат халқ таълими соҳасига ҳам ёрдам берар эди. Ҳа, инсон бўлсанг шундай яшашинг керакки, ортингдан қобил фарзандлар, яхши ном, яшнаган боғ-роғлар қолиши керак. Зоирхон ака шундай баркамол инсон эди.

Қалби инсонийлик ҳис-туйғулари билан тўлиб-тошган бу ажойиб инсонни жамоа хўжалиги аҳли ҳали ҳам миннатдорчилик билан эслайди. Зоирхон акани нафақат жамоа хўжалигида ёки маҳаллада, балки туман ва вилоят миқёсидаги йиғилишларда ҳам эслаб, номларини тилга олиб туришади. Чунки у шундай ҳурмат-эътиборга лойиқ инсон.

*Зайниддин НУРИДДИНОВ,
Уруш ва меҳнат фахрийлари
туман Кенгашининг раиси
(“Истиқдол нури”, 29 май 1992 йил)*

БИРИНЧИ САҲИФАГА МАКТУБ ЯНА БИР ХАЙРЛИ ИШ

Газета марҳум (Аллоҳ у кишини раҳмат қилган бўлсин) Зоирхон ака Жалилов ҳақидаги, у кишининг қизлари ёзган хотираларни чоп этиб, савобли ишга қўл урибди. Хотираларни ҳаяжон билан ўқиб чиқдим. У кишининг руҳлари шод бўлсин деб, амалга оширган бир хайрли ишлари ҳақида газетхонларга ҳикоя қилиб беришга аҳд қилдим.

Ўшанда 1968 йил эди. Биз ёшлар футболга жуда қизиқар эдик. Шу боисдан идоранинг рўпарасидаги чойхона орқасида, қуруқ майдонда тўп тепардик. Жамоа хўжалигининг «Охунбобоев» номидаги футбол жамоаси ҳам бор эди. 1968 йилда ана шу футбол жамоаси вилоят мусобақаларида иштирок этиб, чемпионлик унвонини қўлга киритди.

Ўша пайтда стадион бўлмаганлигидан бошқа туманлардан келган жамоаларни биз ўша чойхона орқасидаги қўлбола стадионимизда қабул қилардик. Ҳар бир ўйинга раҳматли Зоирхон ака ўзлари бош бўлиб, бутун идора аъзоларини бошлаб чиқардилар. Бошқа туманларга биз бориб ўйнаган пайтларимизда ҳам иложи борича ўша ёққа ҳам бориб, бизга маънавий мадад бериб туришга ҳаракат қилардилар. Хўжалик раҳбарининг ҳар бир ўйинимизни катта қизиқиш билан кузатиб боришидан биз жуда ҳам руҳланиб, янада яхшироқ ўйнашга интилардик.

1968 йилда чемпионлик унвонини қўлга киритганимизда Зоирхон ака ҳам биз билан баравар хурсанд бўлиб, бошлари кўкка етган эди. Шу боисдан ҳам бизга стадион қуриб беришга ваъда бердилар. Зоирхон ака айтган сўзларининг устидан чиқдилар. Шундай қилиб, 1971 йилнинг баҳорида Келесдаги Охунбобоев номидаги стадион қуриб битказилди ва ишга тушди. Уни Зоирхон аканинг ўзлари очиб бердилар.

Кейинчалик мана шу стадиондаги ўйинларга ҳам келиб турдилар. Агар ўйинларимиз вақтлироқ бошланиб, унга қизиққан жамоа хўжалиги аъзолари келиб қолишса, Зоирхон ака уларга яхши дам олсанг, яхши ишлайсан, дердилар.

Ҳа, Зоирхон аканинг спорт ишларини жонлантиришдаги хизматлари таҳсинга лойиқ. У кишининг ўзлари ҳам баланд бўйли, юзлари қип-қизил, адл қомат, соғлом киши эдилар. “Спорт билан ҳамма ёшу қари ҳар куни шуғулланиши керак, тўп тепсанг, қонинг юришади, соғлом бўласан”, — дердилар Зоирхон ака. Ҳозир ҳам берилиб футбол ўйнаймиз, галабаларга эришамиз. Гуё стадион ўриндиғида Зоирхон ака ўтиргандек туюлади. Ана шу кечинма бизни руҳлантиради.

Омонулла САЪДУЛЛАЕВ,
«Тўлабий» жамоа хўжалиги тафтиш
комиссиясининг раиси, туман
Кенгашининг депутати
("Истиқлол нури" газетаси,
4 апрель, 1992 йил)

ҲАМҚИШЛОҚЛАРИ ҚАЛБИДА

Тошкент тумани Охунбобоев номидаги жамоа хўжалигида шу хўжаликнинг собиқ раҳбари, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган қишлоқ хўжалик ходими, икки марта «Ҳурмат белгиси» орденларининг нишондори Зоирхон Жалилов бюстининг очилиш маросими бўлиб ўтди. Рассомлар уюшмасининг аъзоси, ҳайкалтарош Тўлаган Тожиҳўжаев ганчдан ишлаган ушбу бюст жамоа хўжалигининг Киров участкасида жойлашган Шон-шуҳрат музейидаги собиқ раиснинг ҳаёти ва меҳнат фаолияти ёритилган экспозициядан ўзига муносиб ўрин олди. Марҳум ҳақиқий маънодаги чин инсон, тажрибали деҳқон, ташаббускор раҳбар ҳам эди. Унинг 24 йиллик раҳбарлик фаолияти мобайнида жамоа хўжалигида маҳсулдорлик ўсиши билан бирга, катта ободончилик ишлари ҳам амалга оширилди. Ана шулар ҳақида унинг дўстлари ва шогирдлари Тўлқин Эгамбердиев, Раҳимжон Аҳмедов, Йўлдош Ғаффоров, Ғиёсилдин Умаровлар миннатдорчилик билан гапирдилар.

Йиғилишдан кейин меҳнат фахрийларидан бири, Охунбобоев номидаги жамоа хўжалиги собиқ раиси Абдурахмонхўжа Аҳмедов бюстни очди. Сўнгра Зоирхон Жалилов оила-

си, қариндош-уруғлари номидан у кишининг фарзанди Маҳмуда Валиева шеърӣ бағишловини ўқиб бериб, йиғилганларга ва маросим ташкилотчиларига миннатдорчилик изҳор этди.

Қишлоқдаги янги кўчалардан бирига ҳам Зоирхон Жалиловнинг номи берилди.

А.ФОЗИЛОВ,

(“Қишлоқ ҳаёти”, 26 октябрь 1989 йил)

ЧЕХРАСИ КЎНГЛИМДА

Марҳумларни ёдлаш тириклар учун ҳам қарз, ҳам фарз. Охунбобоев жамоа хўжалигининг собиқ раиси Зоирхон Жалиловни кўп хотирлайман. Зоирхон акани Охунбобоев жамоа хўжалигида участка агрономи бўлиб ишлаганларидан танийман. У кишининг талабалик йиллари уруш даврига тўғри келган. Мактабни битириб, иш фаолиятларини ҳисобчиликдан бошлаганлар.

Ўша даврларда поғонама-поғона кўтарилиб, шу йиллар ичида катта тажриба орттирилар. Ўша пайтда хўжалик ўртаҳол хўжаликлардан эди. Зоирхон ака раис бўлгач, хўжаликнинг кекса тажрибали деҳқонлари билан маслаҳатлашиб, иш кўрдилар. Ердан унумли фойдаланиб, ҳосилдорликни ошириш, боғларни, узумзорларни, мевазорларни кенгайтириш тўғрисида келишиб олишди. Ўша пайтда хўжаликда ўн гектарга яқин узумзор бор эди. Боғбон бригадир Абдураҳмон Аҳмедов, Абдужалил Фозиловлар билан биргаликда узумзор юз гектарга етказилди. Олмазор, шафтоли, олхўри ва бошқа мевалар майдони кенгайтирилди. Ерларнинг ҳосилдорлиги ошиб, хўжалик даромади ортди. Даромадга кўра буромад деганларидек, хўжаликда қурилиш ишлари бошланди. Ҳаммом қурилди. Ичимлик суви келтирилди. Хонадонлар газлаштирилди, кўчаларга асфальт ётқизилди. Бундан ташқари, энг савобли иш 1941-1945 йил, иккинчи жаҳон урушида ҳалок бўлган оталаримизнинг, акаларимиз хотирасини абадийлаштириш учун ёдгорлик ўрнатилди. Ундан ташқари, хўжаликда 3 та болалар боғчаси, 3

та чойхона, замонавий трактор парки, машина парки қурилди. Хўжаликда яхши даромад келтирадиган 8 гектар иссиқхона қурилди.

Қодир ака ҳамда Асом ака билан Зоирхон акани хонадонларига кирдик. У киши ҳовлидаги токни хомтоқ қилаётган экан, бизни очиқ чехра билан кутиб олдилар. Сўри тагидаги ўринда ўтирдик. Чойни ичарканмиз, ҳазил-ҳузул гаплар бўлди. Ҳол-аҳвол сўрашиб, кулишиб-кулишиб ўтирдик. Мен эса ҳаваскор сифатида ёзилган иккита шеър ўқиб бердим.

Зоирхон ака билан тенгқур эдик. Аммо у киши мени Раҳимжон ака, мен эса Зоирхон ака дердим. Одатлари ишда жуда талабчан. Ишдан ташқари вақтларда эса қувноқ, ҳазилкаш эди. Очиқ кўнгил, катта-кичикка баробар, меҳмондўст инсон эдилар. Кўча-кўйларда бир иш билан идорага борсам ҳазиллашиб, Раҳимжон ака янги шеърлардан борми, деб сўрар эдилар. Бир куни ўтиб кетаётган эдим, дарвоза олдида турган эканлар. Олдиларига бориб сўрашдим. Бирдан, янгиси борми, деб сўраб қолдилар яна. Ҳовлига таклиф қилдилар. Сўри тагида ўтирдик. Ҳол-аҳвол сўрашдик, чой қуйдилар. Чойни ичиб сўраган гапларига жавоб бердим. Негадир мени у кишининг салобати босарди. Қани, эшитайлик, дедилар. У кишига машқларимдан ўқиб бердим.

Мен бу билан шоирликка иштиёқим бор эди, деб фахрланмоқчи эмасман. Зоирхон аканинг шеърпараст эканликларини таъкидламоқчиман. Мен — оддий деҳқон ёзган машқларидан завқланганларини эслаб, ҳамон кўнглим қувонча тўлади.

Меҳнат фаолиятлари намунали кечди. Яхшидан боғ қолади, деганлари шу-да. Мана, кўчаларимиздан бирига Зоирхон Жалилов номи берилди. Халқимиз у кишининг номини ҳамиша ҳурмат билан тилга олади.

Раҳимжон ОБИДОВ,

Охунбобоев жамоа хўжалиги

(“Истиқлол нури”, 27 май 1993 йил)

МАНГУЛИК БУНЁДКОРИ

Халқимиз ибораси билан айтганда, “Инсон – мўъжиза, ҳаёт гўзал”. Ана шу мўъжизакор, мўътабар ва табаррук инсон учун ҳаётдан азиз, ундан ширин, қадрли ва лаззатли борлиқ бўлмаса керак. Чунки инсоннинг барча шодлик ва қувончлари, унинг бахту саодати ва орзу-умидлари шу гўзал ҳаёт билан боғлиқ. Комил инсон эса ўзини гўзал ҳаётнинг фарзанди ҳисоблаб, муаззим умум иши руҳи билан яшайди. Жамият манфаатлари учун хизмат қилади. Афсуски, шундай улўф, мўъжизакор инсон умри қисқа. Гўзал ҳаётнинг бешафқат, аёвсиз бир кушандаси – ўлим инсонни бир лаҳзада абадий сафарга олиб кетади. Чунки ўлмоқ ҳам туғилмоқдай табиий ва муқаррар. Аммо ўлимда ҳам ўлим бор, яъни ҳаётда тириклардан ҳам барҳаёт, руҳи тирик, ўзидан яхши ном ва боғу бўстонлар қолдирган инсонгина иккинчи умрини яшайди. Ана шулардан бири – Республикада хизмат кўрсатган қишлоқ хўжалик ходими, Охунбобоев номидаги жамоа хўжалиги раиси Зоирхон Жалилов эди. У кишининг табаррук номлари ҳеч қачон мангулик мулкини тарк этмайди. Унинг таъриф-тавсифи оғиздан-оғизга, авлоддан-авлодга ўтиб, давра замонлар қасрида мангу яшайверади ва умр дафтари саҳифаларидан ўчмайди. Фарзандлар, қариндош-уруғ, халқ дилида руҳан тирик бўлишдан ҳам улўф бахт бормикин? Биз тириклар эса уларнинг порлоқ хотираларини шоиримиз Эркин Воҳидовнинг ушбу мисралари орқали эслайверамиз:

Кўкда қанот қоқмай тинч учар бургут,
Еллар тинч, жилғалар чиқармас овоз.
Борлиқ қабринг узра сақлайди сукут,
Бир қучоқ гул қўйиб қабрингга устоз.

Эркин ҒУЛОМОВ,

*доцент, Алишер Навоий номидаги
маҳалла оқсоқоли*

ДАРЁДИЛ ИНСОН ЭДИ

Одатда биров ҳақида эсдалик ёзиш дастлаб осондек туюлади, лекин қўлингга қалам олишинг билан бу иш сен ўйлагандек осон иш эмаслигини сезасан киши. Ёшим 60 га бориб кўп одамларни кўрдим, суҳбатлашдим. Бировлари ёдимдан чиқиб кетди, бировлари ҳаётдан кўз юмиб кетди, илоҳим Аллоҳ ёрлақаган бўлсин уларни. Бугун хотирамда қайта жонланаётган инсон Зоирхон ака Жалилов энг яхши сифатлари билан ёдимда қолган.

Ўрта мактабни тугатган вақтларим эди. Ҳали у ерда, ҳали бу ерда ишлаб, беш-ўн танга топиб, ўзимни-ўзим эплаб юрардим. Отам иккинчи жаҳон урушининг иккинчи гуруҳ ногирони Йўлдош ака Маҳкамов Тошкент давлат университети (ҳозирги ЎзМУ)нинг журналистика факультетига кечки бўлимга кирганимда 65 ёшда эдилар. Охунбобоев номли жамоа хўжалигининг Меҳмонқул Қурбонов бош бўлган 3-бригадасида ошпазлик қилардилар. Бир куни пешин пайтида тушлик қилаётган колхозчилар қимирлаб қолишди. Дарров у ёқ-бу ёқларни тартибга келтиришди. Сал ўтмай, дала шийпони ёнидаги ариқдан биров «ё пирим» деб сакраб ўтди. Зоирхон ака экан.

Раис ҳамма билан сўрашиб чиқди. Кейин тол тагидаги узун столга келиб ўтирди.

Қани, Йўлдош ака, ёввойи лағмондан борми?- сўради раис фотиҳадан кейин.

— Бор, бор, — отам катта оқ чинни косага қуюққина қилиб сузилган макарон шўрвани Зоирхон аканинг олдига қўйди.

Ҳамма раисга қараб турибди. Зоирхон ака ҳазил-мutoй-иба билан бир коса шўрвани тановул қилди. Сўнгра:

— Қўлингиз жуда ширин-да, Йўлдош ака, — деб қўйди.

Ўшанда Зоирхон аканинг бу самимияти «мен ҳам сизларга ўхшаган бир одамман», — дегани эди.

Бригада аъзоларининг шундан кейин Зоирхон акага ҳурмати ошиб, яхшироқ таом устида эслаб турадиган бўлиб қолишганди.

Ўша куни Зоирхон ака далаларни айланди. Экин-тикинларнинг аҳволи билан танишди. Кетар чоғида менга кўзи тушиб қолди.

— Йўлдош ака, ўғилча нима қиляпти?— деб сўради отамдан.

— Ёзувчиликка ўқишга кирган, кечқурун боради, — деди отам.

— Кундуслари бўшсан, демак?! Бирон иш топдингми?

Рости бир-икки таҳририят иш ваъда қилгану, лекин қачонлиги номаълум эди. Шуларни айтувдим, Зоирхон ака елкамдан ушлади.

— Колхозда ишламайсанми, то бахтинг чопиб, иш топунинггача? Ердан унади-ку ризқ-рўз. Йўқ дема, деҳқончиликда омадингни синаб кўр. Қара, илҳом деганинг далада қайнаб ётибди. Хўп десанг Меҳмонқул акангга айтаман...

Хуллас, деҳқонлар сафидан жой олдим. Бора-бора ўзим ҳам далаларга боғланиб қолдим. Елкамда баркашдек кетмон, пешона боғланган. Қуёшни далада кутиб оламан. Кечқурун ўқишга чопаман. Биринчи мақолам туман газетасида босилиб чиққанда, Зоирхон ака қидириб келиб қолди.

— Зўр чиқибди. Каттагина тағин, — елкамга қоқиб қўйди у. — Ишқилиб, талтайиб кетма. Биздан ҳам бир чиқсин ёзувчи. — Шийпонда осифлиқ турган жанговор варақага кўзи тушиб, яқинроқ келди. — Бу ҳам сенинг ишинг бўлса керак?

— Шундоқ, шундоқ, — деди Меҳмонқул ака. Зоирхон ака варақага кўз югуртириб чиқди-да:

— Сўзларинг жа-а ўткир-ку, — деб қўйди.

Ёшман, юзхотир нималигини билмайман. Раиснинг мақтовидан жуда илҳомланиб кетдим. Туман газетасининг ҳар сониди хабарларим, шеърларим босилиб турибди. Ишёқмас колхозчиларни «Жанговор варақа»да «уриб» турибман. Бир-иккитаси пўписа ҳам қилиб қўйишди. Хафа бўлишди.

Бир гал жуда қизиқ иш бўлди. Ўша йиллари ҳар бир хонадонга радиоточкалар ўрнатилар, колхозда марказ-

лашган радиоузел бор эди. Негадир Қизғалдоқ участкасига радиоточкалар ўрнатилмабди. Шуни Икром Каримов бир варақчина мақола қилиб ёзибди-да, таҳририятга жўнатибди. Мен ҳам «Коммунизм тонги» газетаси муҳаррири Раҳимжон Убайдуллаев берган шу хатни дарров таҳрир қилиб, тайёрладим. У газетада босилди. Номи ҳам антиқа: «Ўғай участкадамизми?» Зоирхон ака Икром акани чақириб, роса койибди. «Ўзимга айтсанг бўлмайди-ми?», — дебди. Икром ака «Темурнинг ўзи ёзиб, менинг фамилиямни қўйибди, бундан сира хабарим йўқ», — дебди. Зоирхон ака мени учратиб:

— «Ҳалол бўлгин, бунақа кўзбўямачилик қилма», — деб танбеҳ берди. Таҳририятга бориб, Икром аканинг рўйхатдан ўтган хатини олиб келдим. Кечқурун идорада бошқарув йиғилиши бўлаётган экан, ҳатто эшикни тақиллатмай кирдим. Тўғри Зоирхон аканинг олдига бориб, хатни столга қўйдим. Бу адолатсизлик тоза алам қилган эканми, ҳатто кўзимдан ёш чиқиб кетди. Зоирхон ака хатни ўқиди, секин ўрнидан турди.

— Мен ноҳақ эканман, ука. Сўраб-суриштирамай, сенга танбеҳ бердим. Бунақанги ҳолатга биринчи бор дуч келяпсан. Бардам бўл. Худди шу бугунгидек ҳамма жойда ҳақлигини исбот қил, — деди.

Зоирхон аканинг кўпчилик олдига узр сўрагани ҳамisha кўз олдимида туради. Оддий ишдек туюлса ҳам, лекин бу катта қалб эгасининг мардлиги, десам лоф бўлмайди. Бўлмаса, «Икромга сен айтиб ёздиргансан», деса нима бўларди?!

Уч-тўрт йил ғириллаб ўтиб кетди. 1970 йилда «Гулхан» журнаliga ишга кирдим. Китобларим ҳам чоп этилди. Нима бўлдию, беш-ўн кишилик (улар орасида рус адиблари ҳам бор эди) зиёфат қилишга тўғри келиб қолди. Раҳматли дўстим, ёзувчи Хожиакбар Шайхон:

— Энди ўзингиз бир иложини қилинг, меҳмонлар табиат қўйнига чиқишмоқчи, — деди. Тўғри Зоирхон аканинг ҳузурига кирдим. Колхознинг ҳовузли боғидаги соя-салқин жойни сўрадим. Зоирхон ака бир зум ўйланиб турдилар-да:

— Шайхов бор деяпсан, меҳмонлар келади деяпсан. Тузукроқ кутиш керак уларни. — деди. Кейин Аҳрор ака деган боғбон бор эди, хат ёзиб шофёрига берди. — Сен эртага меҳмонларни бошлаб келавер, буёғининг ғамини ема.

Эртасига харажатларни қилиб, боққа келсак, ҳаммаёқ ораста. Қозонларда шўрва, ошнинг зирваги қайнаб турибди. Меҳмонларнинг қулфи-дили очилиб кетди. Роса мириқиб дам олишди. Аҳрор аканинг айтишича, Зоирхон ака боққа икки марта келиб, хабар олиб кетибди. «Ўзимизнинг йигит, бир чеккаси акаси билан қадрдонмиз, ҳамма нарса кўнгилдагидек бўлсин, укам хижолатга қолмасин», — дебди.

Орадан неча йиллар ўтди. Зоирхон аканинг фидойилиги боис, янги чойхона, музей, мактаб қурилди. Тузманимиздан иккинчи жаҳон урушига кетиб, ҳалок бўлганларнинг хотирасига ёдгорлик тикланди. Улар Зоирхон Жалиловдан бизга эсдалик бўлиб қолди. Ҳаргал Ҳасанбой қабристонига бориб ота-онам, акам Тўхтамурод Деҳқонийнинг қабрларини зиёрат қилганимда, албатта Зоирхон аканинг мақбараси олдида тўхтайман. У кишининг руҳ-покларига бағишлаб тиловат қиламан. Менга кўрсатган ҳурматларини, хайрихоҳлик билан қўллаб-қувватлаганларини бир карра ёдимга оламан. Шу онда уларнинг айтган гаплари қулоғим остида жаранглайди:

«Ука, гоҳ юлдузни кўзласанг ҳам оёғингни ердан узма. Балки юлдузга етарсан, бироқ ердан узилсанг, одамлардан узоқлашсанг, улар орасига қайтишинг қийин бўлади. Осмонга устун бўлмаймиз. Ҳаммамизнинг борар еримиз битта. Ўша ерга яхши ишларнинг ҳамроҳлигида бориш насиб қилсин».

Зоирхон акага шундай сафар, боқийликка рихлат насиб қилди.

Темур УБАЙДУЛЛО.

*Ўзбекистонда хизмат кўрсатган
журналист*

Ўғлимиз Улуғбекни уйлантириш арафасида педиатрия институтида ўқийдиган бир талаба қизни мақтаб қолишди. Умр йўлдошим манзилгоҳини олиб совчиликка борди. Қизнинг отаси Зоирхон ака бўлғуси куёв ва отаси билан гаплашайлик, дебдилар. Бордик. Чеҳрасидан нур ёғилиб турган басавлат одам бизни кутиб олди. Тезда суҳбатимиз қовушиб кетди. “Сиз зиёли инсон экансиз, биз илм кишиларини қадрлаймиз. Қизимиз шифокор бўлиш ниятида энди 2-курсда ўқияпти. Ўзингиз биласиз, тиббиёт институтида ўқиш қийин. Қизимизни яна беш йил ўқита оласизларми?” — деб гап бошладилар. Биз “Албатта, ўқитамиз”, — деб ваъда бердик. Тўй бўлиб ўтди, келинимиз мақтагандан ҳам аъло экан. Камсуқум, ширинсўз, меҳнаткаш келинимиз Ферузахонни ҳаммамиз бирдек яхши кўриб қолдик. Орадан куп ўтмай, хизмат юзасидан уч йилга Алжирга кетишга тўғри келиб қолди. Зоирхон ака бизга “Оқ йўл” тилаб кузатдилар. Ферузахон ва ўғлимиз Улуғбекни Қумрихон онамизга ишониб кетдик. Уч йил ичида неварамиз Беҳзод туғилди, Ферузахон 5-курсни битирдилар. Қўнғироқлашиб турдик. Ҳар сафар Беҳзод ва Ферузахоннинг ўқишларини сўраб турардик. Қудаларимизга раҳмат, Беҳзодни катта қилишда онамизга ёрдамлашиб турдилар. Бирор марта “Алжирга кетиб қолдинглар” демадилар, аксинча, суюндилар.

Доно отанинг оқила қизлари Ферузахон эса ўқишни ҳам битирди, 2 фарзанднинг онаси ҳам бўлди. Зоирхон ака ва Маъфират опа тарбияларини олган 7 фарзанд — 4 ўғил ва 3 қиз ҳаётда қоқилмади, ҳаммалари нуфузли жойларда ҳалол ишлаб, обрў орттирмоқдалар. Ҳа, Зоирхон ака яратган боғ — оилани ранг-баранг гуллар — фарзандлар яшнатмоқда. Зеро, оилани комил инсонларгина муқаддас билиб, фарзандлари билан мустаҳкамлаб берадилар. Дилкаш Зоирхон ака барча билан тезда тил топишиб кетардилар. У кишининг суҳбатларига тўймас эдик. Каттага ҳам, кичикка ҳам сизлаб мурожаат қилардилар. Қу-

далари билан ака-укадек, туғишганлардек муомала қилардилар. Хонадонимиз тўрида расмлари туради. У кишининг руҳлари шод бўлишини тилаб дуолар қилишни канда қилмаймиз. Илоҳим, Зоирхон ака оилаларига кўз тегмасин.

Пўлат МАНСУРОВ.

Кимё фанлари доктори, профессор

ОТАМНИНГ ДЎСТЛАРИ ҲАҚИДА ОЧЕРКЛАР

ЎЛИМЛАРНИ ҚОЛДИРИБ ДОҒДА

Оқибатли дўстлар

Муқаддас китоблардан бири — Имом Исмоил ал-Бухорийнинг «Ал-адаб-ал-муфрад» ҳадислар тўпламида шундай ривоят қилинади: Қайси бир сафарда бир арабий Абдуллоҳ ибн Умардан «Сен ҳазрати Умарнинг ўғлимисан?» деб сўрайди. Абдуллоҳ «ҳа» деб жавоб беради ва бошидаги салла ва эшакни аърабийга беради. Ёнидаги кишилар ҳайрон бўлиб: «Унга икки дирҳам берсангиз ҳам кифоя эди, сиз эшакни ҳам, саллани ҳам бекорга бериб юбордингиз», дейдилар. Абдуллоҳ аърабийнинг отаси билан ўзининг отаси дўст бўлганларини айтди. Расулulloҳ шундай деган эканлар: «Отанг дўст тутган кишиларнинг дўстлигини сақла, улар билан алоқани узма! Агар алоқани узсанг, Аллоҳ таоло сенинг нурингни ўчириб қўяди». Мен ҳам раҳматли отам Зоирхон Жалилов руҳлари шод бўлиши, улар ёқиб кетган эзгулик нури янада порлоқ бўлиши учун энг яқин дўстларидан бири марҳум Фиёсиддин Умаров ҳақида ёзишга аҳд қилдим. У кишининг пок хотираларини эсга олишни ўзим учун қарз деб билдим. Тошкент туманида тажрибали, одамохун раҳбарлар ким эди, дейилганда, кўпчиликнинг кўз олдида уч дўст гавдаланади. Булар ҳозирги кунда Муҳаммаджон Фозилов номли жамоа хўжалигининг раиси бўлиб ишлаётган Сиддиқжон Муҳаммаджонов, собиқ Ғ.Умаров жамоа хўжалигининг раиси, марҳум Фиёсиддин Умаров ва Охунбобоев жамоа хўжалигининг раиси, марҳум Зоирхон Жалиловлардир.

Бу уч дўст ёшлари жиҳатдан тенг бўлмасалар-да, фикр-мулоҳазалари, дунёқарашлари, иш тажрибалари жиҳатидан

ҳамфикр эдилар. Бир-бирларини ниҳоятда эъзозлардилар, муомалалари самимий, диллари пок эди. Шундан бўлса керак, икки марҳум инсонни ҳали-ҳали ҳурмат билан тилга оладилар. Бугунги ҳикоямиз олижаноб дўст, ккамтарин инсон, меҳрибон ота, ишбилармон раҳбар, уруш кўрган азамат Ғиёсиддин Умаров ҳақидадир.

Умр йўлининг ёрқин саҳифалари

Асримиз бошлари. Жанубий Қозоғистоннинг Сайрам тумани, «Умархон сахий» хонадонида яна бир ўғил туғилди. Унга Ғиёсиддин деб ном бердилар. Оилада 3 ўғил ва 2 қиздан сўнг дунёга келган ўғил ака ва опалари учун қадрли эди. Ота Қуръон оятларини қироат билан ўқир, фарзандларига ҳам ўргатар, она эса уй ишлари билан банд эди. Оиладаги фарзанд Фозилхон 1931 йилда 13 ёшли укаси Ғиёсиддин билан Тошкентга кўчиб келди ва тўқимачилик комбинатида ишлай бошлади. Ғиёсиддин эса Коганович номидаги ўрта мактабда ўқиш билан биргаликда Калинин номидаги жамоа хўжалигида ишлай бошлади. 1937—1939 йилларда Тошкент педагогика ишчилар факультетида ўқиди. Ўқишни тугатмай, 1939 йилда кўнгиллилар сафида армияга — Литванинг Каунас шаҳрига хизматга отланди. Уруш йилларида эса Ленинград, Белоруссия, Латвияда бўлиб қайтади. Урушдан сўнгги йилларда Калинин туманида пропагандист, ҳарбий комиссариат бўлим мудир, 1952 йилдан эса Оққўрғон туман партия комитети котиби вазифаларида ишлади. 1960 йилдан 1987 йилгача туманимиздаги Ленин номидаги жамоа хўжалигида раис бўлиб, хўжаликни илғорлар қаторига қўшади.

Ғиёсиддин ака одамлар кўнглига, қалбига йўл топа олди. Аъзоларининг яхши-ёмон кунларида бирга бўлди, уларнинг шодлигидан қувонди, ташвишига шерик бўлди. Шундан бўлса керак, одамлар уни яхши хотира билан эслайдилар.

Ой бориб, омон қайт

Бечора онаизор. Ўғиллари Зиёвиддинхон ва Асомиддинхонлар урушга кетиб уйлари ҳувиллаб қолгани етмаганидек, кенжа ўғли Ғиёсиддин ҳам армиядан урушга ўтиб кет-

ди. Унга «Ой бориб, омон қайт» деб кузатиш ҳам насиб этмади. Лекин онаизор ҳар куни хаёлан ўғли билан сўзлашар ва унга умр тиларди. Фиёсиддин эса артиллерия қисмлари учун топографчи кадрлар тайёрлайдиган ҳарбий мактабда таълим олгани учун Каунас шаҳридаги 429-артиллерия полкига хизматга юборилди. Полк уч кеча тинимсиз йўл юриб, Германия чегарасига яқинлашганда, осмонда беҳисоб самолётлар пайдо бўлди. Бомбалар, снарядлар портлади. Фиёсиддин даҳшатдан ўзидан кетиб қолди. Ҳушига келганда ёниб тугаган танклар, қонга беланиб ётган солдатлар саноғига етолмай қолди. Полк командири Харламов тўпчиларга мудофаага ўтишни буюрди. Фиёсиддин эса баланд дарахлар тепасига чиқиб, чегара томонни кузатиши лозим эди. У дурбинни бўйнига осиб, қарағай дарахтига олмахондай ўрмалаб чиқиб кетди. Не кўз билан кўрсинки, саноқсиз танк, машина, офицер, солдатлар сувдек оқиб келмоқда эди. Вазият ўзгарди. Полк орқага чекиниб, душман йўлини тўсиши керак бўлиб қолди. Неман кўли ёқасида Фиёсиддинга қалтис топшириқ берилди, у бошлиқ тўпчилар душман ўтадиган кўприкни вайрон қилиши лозим эди. Вазифа бажарилди. Кўприкдан ўтаётган немис солдатлари сувга қулашди. Кечга яқин немислар келиб, кўприкни тузатиб, яна ўта бошладилар. Кўприк яна тўпчилар томонидан вайрон қилинди. Бу фурсатда юзга яқин немис сапёрлари келиб кўприкни тузатишди, лекин кўприк яна вайрон қилинди. Полк саккиз кунгача жон олиб, жон бериб жанг қилди. Солдатларимиз ярим ой азоб ичида йўл юриб, Ленинградга келишди ва 1943 йил кўкламигача шаҳарни ҳимоя қилишди.

Шуниингдек, у Шарқий Пруссия, Кенигсберг шаҳри учун бўлган жангларда қаҳрамонлик намуналарини кўрсатди ва III даражали Улуғ Ватан уруши ордени, «Жасурлиги учун», «Жанговар хизматлари учун» медаллари билан тақдирланди. Ғ.Умаров ғалаба билан ота-она бағрига қайтди. Урушда дом-дараксиз кетган икки ўғли фироғида куйган ота-она ўғли Фиёсиддинни бир олам шодлик билан кутиб олди. Кейинчалик бу ўғил икки ўғиллари ўринини босиб, ота-онанинг ушалмаган орзуларини рўёбга чиқарди.

Ибратли авлод вакили

Ғиёсиддин Умаров ниҳоятда одамий, меҳрибон эдилар. Улар акалари Фозилхон Умаровдан жуда миннатдор эдилар. Зеро, юксак ҳурмат-эътиборга сазовор бўлишларида у инсоннинг хизматлари катта. Ғиёсиддин ака ҳам жиянлари Акромхонни ўз фарзандлари қаторида кўрдилар. Уни ўқитиб, уйлантирдилар. Ҳозирги кунда Акромхон олийгоҳ доценти, умр йўлдоши Ўғилой Иброҳимова эса туман матлубот жамиятининг раисаси Ғиёсиддин аканинг умр йўлдошлари Ўлмасхон опа тиниб-тинчимас аёл, ўғиллари Дадажон Шредер номидаги боғдорчилик институтида катта илмий ходим, Ҳасанжон Ангрен шаҳрида, Тоиржон жамоа хўжалигида меҳнат қилмоқдалар. Қизлари Дилоромхон, Фотима-Зухралар эса оилали, бири тарбиячи, бири ҳамшира. Ғиёсиддин Умаровнинг акалари ҳозир 90 ёшдан ошдилар. У кишининг ўғиллари, Ғиёсиддин аканинг жиянлари Абдужалил, Ихтиёрхон, Убайдулла ва Аҳаджон акалар ҳам ҳалол хизматлари билан эл назарига тушган, халқ ҳурмати қозонган инсонлар. Айниқса, жиянлари Искандар Фозилхонов ёш бўлишига қарамай, Охунбобоев жамоа хўжалигига бош бўлиб, устози Зоирхон аканинг эзгу ишларини давом эттирмоқда. «От босмаган жойни той босар» деганлари шу бўлса ажаб эмас. Ҳа, шундай авлод бор экан. Ғиёсиддин ака номлари барҳаётдир.

Ҳар сафар қабристонга борганимда, отам ва дўстлари қабрларини ҳам зиёрат қиламан. Улар руҳи доим шод, негаки авлодлар уларни унутмаган, унутмайди ҳам.

(*"Истиқлол нури" газетаси,
13 октябрь 1994 йил*)

ҲАЁТ ЗАРВАРАҚЛАРИ

Кўпчилик берган баҳо

Эрта тонг. Файзли хонадондан чиқиб келаётган каттаю кичик, нуроний отахонлар ҳавас билан бир-бирларига сўзла-яптилар:

— Умридан барака топгур ўғил-қизлар, ҳаммаси бир-бирдан хушмуомала, одобли-а?

— Нимасини айтасиз, саккиз ўғил, уч куёв, қуда-андалар, қариндош-уруғларнинг оқибатлилигини қаранг.

Ёш-яланглар ҳам хурсанд:

— Биз ҳам шундай кунларга етайлик.

Дарвоқе, лавҳамиз қаҳрамони Миракбар Мирпўлатов хонадони узоқ-яқиндан келган меҳмонлар, шогирдлар билан гавжум. Улар табаррук пайғамбар ёшини нишонлаяптилар. Дастурхонга эса ҳалим тортилмоқда. Нега ош эмас, дейсизми? “Сабабчимиз”: «Ҳалим — тансиқ таом, уни фақат Наврўз арафасида пишириш шарт эмас. Ота-боболаримизнинг унутилиб кетиб, қайта тикланган бу миллий таомнинг қандай тайёрланишини фарзандларим кўрсин, ўргансин», — деб маҳалла оқсоқолларига маслаҳат солганда, улар рози бўлишди. Мана, энди дастурхонда ҳалим, ёшлар хизматда, кексалар иззатда, пайғамбар ёшига етган ота фарзандлар ардоғида. Бундай қувончли дақиқалар фақат ўзбек хонадонларига ярашади. Ҳа, айтганча, «Ҳалим жуда ширин бўлибди». Бу кўпчиликнинг баҳоси.

Умр йўллари

Миракбар Мирпўлатов Собир Раҳимов туманининг Чуқурсой даҳасида туғилди. Унинг ота-онаси оддий, меҳнаткаш инсонлар бўлиб, 5 қиз, 2 ўғилни тарбиялаб вояга етказдилар. Ота-онадан ибрат олган бу фарзандлар бир-бирига меҳрибон, аҳил ва оқибатли бўлиб ўсишди. Кенжа ўғил Миракбар ёшлигиданоқ ўткир зеҳни, одоби билан барчага манзур эди. Унинг ўсмирлик йиллари даҳшатли уруш йилларига тўғри келди. Шунинг учун у 10-

синфда ўқиб юрганидаёқ оилага мадад бўлсин, деб Келес станциясидаги темир йўл болалар боғчасида мусиқа ўқитувчиси бўлиб ишлади, бунда унинг чилдирма чала олиши жуда қўл келди. Ҳам мактабда ўқиш, ҳам ишлаш уни ҳаёт синовидан ўтказди. У ишлаб чарчамас, илм ўрганиб толмас эди. Миракбар ака 1948 йил 17-мактабни тугатиб, Низомий номидаги Тошкент муаллимлар тайёрлаш олийгоҳининг тарих факультетига ўқишга кирди. Олийгоҳда ҳам у тезда устозлар тилига тушди, жамоат ишларида фаол қатнашди, мазмунли маърузалари билан анжуманларда қатнашарди. Ўқишни имтиёзли диплом билан тугатиб, Октябрь районидаги 14-мактабда ўз фаолиятини бошлади. Айни вақтда шаҳар ички ишлар бошқармасида балоғатга етмаганлар тарбияси билан шуғулланувчи инспектор вазифасида ҳам ишлади.

Белоруссияда 3 йил йигитлик бурчини ҳам шараф билан бажариб келди. Армия хизматида тобланиб қайтган Миракбар ака мактабларга жалб қилинмай қолган ёшларга таълим бериш курсига раҳбар қилиб тайинланди. Кейинчалик у ўзи ўқиган 17-мактабда илмий бўлим мудирини лавозимида 25 йилдан ортиқ хизмат қилди.

Ҳозирги кунда пиру бадавлат Миракбар ота нафақага чиққанига қарамай, Келесдаги 1-катталар таълим марказига директорлик қилиб келмоқда. Мана, 48 йилдирки, у ўқитувчиликдек шарафли касбни эъзозлаб келмоқда. У — Халқ таълими аълочиси.

Ҳа, Миракбар аканинг умр йўллари ҳар хил кўнгилсизликлар, виждонга хилоф ишлардан холи бўлди. Бу йўлда учраган хою ҳаваслар эса уни пок иймони ва мустаҳкам иродаси олдида ҳеч нарса эмас эди.

Таълим марказига марҳамат!

Миракбар ота билан суҳбатлашар эканман, уларнинг келажак авлод давомчиларига катта умид билан қарашларини сездим. Негаки, улар шу кунларда таълим марказини гимназияга айлантириш ҳаракатида югуриб-елиб юрибдилар. Ахир, районимиз ёшлари бу марказда ўқиб, ҳунар ўргансалар айни муддао-ку!

— Бу йилдан марказимиз қизлар гимназиясига айлантирилади. 9-синфни тугатиб, бизга келган ёшлар ҳам ҳунар ўрганишади, ҳам 11-синфни битирганлиги ҳақида етуклик шаҳодатномасини олишади. Гимназия асосан педагогик тарбияга мослаштирилиб, қизлар кичик тарбиячи, мусиқа ўқитувчиси, кичик ҳамшира, бошланғич синфлар учун жисмоний тарбия ўқитувчиси ва бошқа кўпгина касбларни эгаллайдилар, — деди Миракбар ака. — Районимиз қизлари, сизларни ана шу марказда фидойи инсон Миракбар ота кутмоқда. Ҳунар ўрганишга марҳамат. Ўйлаймизки, сиз бундан фақат фойда кўрасиз.

Етти келин парвона

Миракбар ота «Бахт — оилада», — дейдилар. Ҳақиқатан ҳам оилада тинчи, хотиржамлиги бор инсоннинг ишда ҳам унуми бўлиб, кайфияти кўтаринки бўлади. Миракбар ота умр йўлдоши Назираҳон аядан чексиз миннатдор. Бу катта оилада 8 ўғил, 3 қиз тарбияланди. Ҳаммалари олий маълумотли. Катта ўғиллари Мирҳаёт қурилиш ташкилотида муҳандис, Мирзиёд 16-мактабда директор, Мирфаёз ички ишлар бошқармасида хизмат қилмоқда. Мирасқар ва Миракмал ҳайдовчи, Мирҳайдар чилангар, Шерзод талаба, Музаффар эса 11-синфда ўқимоқда. Қизлари Вазираҳон, Наргизаҳон, Нафисаҳонлар ҳам кутубхоначи, ўқитувчи касбларини эгаллаб, ҳозирги кунда ширин оила қуриб, фарзанд тарбияси билан бандлар. Кўёвлар ўғилдан ҳам аъло. Айниқса, Назира ая келинларини мақтадилар: «Еттита келин туширдим. Ҳаммаси бир-биридан лобар, чаққон. Катта келиним Гулчеҳраҳон — муҳандис, Муҳайёҳон — ўқитувчи. Бўлак бўлиб чиқиб кетганларига қарамай, кунда келиб хабар олишади, тўй-ҳашамларимга бош бўлишади. Келинларим Рафиқаҳон ва Раҳимаҳонлар эса опа-сингил, билмаган ишлари йўқ. Кейинги 2 ўғлимга ҳам шу келинларимнинг жиянларини олиб бердим. Муқаддасхон келиним эса миришкор, дала ишларида ўнг қўлим. Ўзим 28 неварали бўлдим. Худога шукр, невараларим ҳам одобли. Эндиги орзуйим — кенжатойим

Музаффарнинг ҳам тўйини кўриш, саккизинчи келинни тушириш.

— Иншоолло, ниятингизга етинг.

Миракбар ота бу фарзандларни уйли-жойли қилдилар. Албатта, бу ишлар осонликча бўлмади. Улар фарзандлари билан биргаликда Охунбобоев жамоа хўжалигидан ер олиб, тинимсиз ишладилар. Картошка, карам, саримсоқ пиёз, сабзи ва рўзгор учун керакли барча маҳсулотларни экиб, ортиқчасини жамоа хўжалигига бердилар. Ипак қурти боқдилар, эндиликда эса бу меҳнатнинг роҳатини кўрмоқдалар. «Меҳнат қилган — элда азиз» деганлари шу-да!

Миракбар отанинг орзулари кўп. Биз ҳам уларга соғлиқ, узоқ умр тилаб, орзуларининг амалга ошишини тилаб қоламиз.

(“Истиқлол нури” газетаси,
25 июнь 1994 йил)

МАҚОЛАДАН СЎНГ

Дунё ўткинчи, ҳеч ким абадий яшамайди. Лекин эзгу ишлари билан инсон иккинчи умрини кечирар экан. Миракбар Мирпўлатов бу ҳаётдан кўз юмганларига ҳам тўрт йил бўлди. Турмуш ўртоқлари, бизнинг доно, оқила, оқ кўнгил аммажонимиз Назираҳон опа иззат-икром билан фарзандлар, набира, абиралар қуршовида яшаяптилар. Ҳаж сафарига бориб Ҳожи она бўлиш уларга насиб этди. Уч қиз, уч куёв, саккиз ўғил, саккиз келин, қирққа яқин набиралар, ўндан ортиқ эваралар аммажонимизни еру кўкка ишонмай ардоқлашади.

Биз ҳам ота авлодимиздан қолган ягона аммажонимизни яхши кўрамиз, бирор йиғин, тўй-ҳашам уларсиз ўтмайди. Мақолада тилга олинган фарзандлар масъул вазифаларда, яқинда Ўзтелерадиокомпаниянинг “Ёшлар” каналида режисёр бўлиб хизмат қилаётган жиянимиз Шерзод Мирпўлатов “Шуҳрат” медали билан тақдирланди. 16-мактаб директори Мирзиёд Мирпўлатов эса “Халқ таълими аълочиси” нишони билан тақдирланди. Кенжа ўғил Музаффар

ҳам умр йўлдоши Дилоромхон билан аммамиз дуосини олиб ота ҳовлида яшайди. Қолган етти ўғил алоҳида уй-жой қилиб ён атрофда яшайдилар.

Ҳа, Миракбар ота ишларини ўғил-қизлари давом эттиришяпти. Оилада тинчлик, фаровонлик, демак, ота тарбияси, ибрати, она ўғити, меҳри бесамар кетмаяпти. Қанийди, шундай оилалар кўпайса.

Бизнинг эса ягона тилагимиз – аммажонимизнинг умрлари узун, тан-жонлари соғ бўлсин. Зеро, уларни кўрганда отамизни кўргандек бўламиз.

ЖАННАТ БУ — БОҒДИР

Шу файзли, тўкин ёз кунларида саховатли боғларимизга, ёниб-жўшиб ишлаётган кишиларга меҳр ва ҳавас билан тикиламан. Улардаги кўтаринки кайфият, ўз ҳаётлари, амалга ошираётган ишларидан мамнун эканликларини кўриб қалбим жунбушга келади. Ҳа, истиқлол, иқтисодий ислоҳот замин заҳматкашларига ана шундай ажойиб кунларни бахшида этди.

Ҳадемай Ўзбекистон мустақил давлат бўлганига беш йил тўлади. Бу истиқлол осонлик билан қўлга киритилмади. Халқимизнинг қанчадан-қанча асл фарзандлари бу кун учун жон олиб, жон бердилар. Ҳозирги кунда уни мустақкамлаш учун барча бир тану бир жон бўлиб, ҳаракат қилаяпти. Юртимиз, истиқлолимиз фидойилари ҳақида ўйласам, кўз ўнгимда Р.Р.Шредер номидаги боғдорчилик, узумчилик ва виночилик илмий ишлаб чиқариш корпорацияси бош раҳбари, табаррук инсон, академик Маҳмуд Мирзаев қиёфаси гавдаланади. Боиси, домла азиз умрини, бор салоҳиятини ўлкамизни гуллаб-яшнатишга, боғ-роғлар яратиб, мевали дарахтларнинг энг сархил навларини бунёд этиб, эл дастурхонини ноз-неъматга, мева-чевага тўкин-сочин қилиш ишига катта ҳисса қўшиб келмоқда. Эндиликда мактаб яратган, кўпдан-кўп қўли гул миришкорларни тарбиялаган академик Маҳмуд Мирзаев номи зўр ҳурмат ила тилга олиншининг боиси ҳам шунда. Эндиликда домла раҳбарлик қилаётган

даргоҳ етказиб бераётган кўчатлар, мевали дарахтларнинг ранг-баранг навлари кириб бормаган хўжалик, хонадон қолмади ҳисоб. Олим 75 ёшни қаршилаган бўлсалар-да, ҳамон ўша жўшқинлик, ихлос, иштиёқ билан иш юритиб, улуғ режаларни бирин-кетин рўёбга чиқармоқдалар. Авваллари ҳам Маҳмуд Мирзаев ҳақида кўп эшитгандим. Хонадонимизда у кишининг отамга дастхат ёзиб берган кўп китоблари сақланади. Падари бузрукуворимиз бу заҳматкаш олим ҳақида ҳамиша берилиб ҳикоя қилардилар.

Домла ҳузурига кетаяпману ҳаяжонланаман. Ҳалқа йўлнинг икки томони ям-яшил рангга бурканган. Бу ерларнинг табиати ўзгача. Бир-биридан серҳосил, файзли дарахтлар, анвойи гуллар, мусаффо ҳаво баҳри дилингизни очиб юборади. Дилимга ажиб бир нафосат кириб келди. Академик ҳузурига кирар эканман, домланинг салобати босди. Мақсадимни билгач, «Мен ҳақимда эмас, ана, Сиддиқжон Муҳаммаджонов ҳақида ёзинг» дедилар. Шунда ёнимдан бир сурат олиб, у кишига кўрсатдим. Академик суратга тикилганча ўйга толди. Боиси, унда жаннати инсонлар: Турғун Мирзаев, Фиёсиддин Умаров, Фуломмаҳмуд Абдуллаев ва отам Зоирхон Жалилов табассум қилиб туришарди. Маҳмуд ака беихтиёр улар ҳақида тўлқинланиб гапира кетди: буларнинг бари топилмас одамлар эдилар. Кўпларнинг уйларида, тўйларида бўлганман. Суратда акс этган баракали узум ҳосили фидойи меҳнат самараси. Балки ҳозир бу боғ серҳосил эмасдир. Чунки боғга қарамай қўйилса, ҳосил бир йилдаёқ камаяди...

Бахтимга сурат баҳона бўлиб суҳбатимиз қизиқ кетди.

... Айни ёз. Ўрик, гилос фарқ пишган палла. Тошкентнинг Қоратош маҳалласидаги «Тиконли мазор» деб аталувчи даҳасида фарзанд дунёга келди. Ўшанда 1921 йил эди. Мирза Иброҳимов ўғлига яхши ният билан Маҳмуд деб исм қўйди. Болакай туғилган бу маҳаллада аллома шоирлар Ғафур Ғулом, Ойбек ҳам истиқомат қилишарди. Маҳалла болалари билан бирга ёш Маҳмудга ҳам улар билан ҳамсуҳбат бўлиш насиб этди. Унда адабиётга, шеърятга ҳавас эрта уйғонди. Мирободдаги темир йўл мактабида ўқиди. У ерда

ажойиб инсонлар Миржалол ака, Сиддиқ акалардан таълим олди. Унинг амакиси Мирёқуб Иброҳимов кўпинча жияни Маҳмудни отга мингаштириб Қовунчи, Аччи, Ҳасанбой далаларига олиб борар, тоза ҳаво, гўзал манзаралар ўшанда уни ғоят мафтун этарди. Айниқса, қовун полизлар ичидан беданалар тутиб чиқиш гаштли эди. Бироқ бу қувончли кунлар узоққа чўзилмади. Ёш Маҳмуд аввал онасидан, сўнг отасидан ажралиб қолди. Шу кўйи бир опа ва икки сингил тирикчилиги унинг зиммасига тушди. Отасининг «Ҳеч қачон иродангни букма, илм ол, сидқидилдан меҳнат қил, шундагина барака топасан» деган ўғитига амал қилиб, Тошкент қишлоқ хўжалик институтининг боғбон-соҳибкор бўлимида ўқий бошлади. Ўқишдан сўнг профессор, устози Солоним лабораториясида, кечқурунлари эса хонадонларда ишлаб кун кечирди. Вақти келса, қўшниларининг боғ-роғига қаради, сигирини боқди, тунда эса дарс тайёрлаб, тонг отиши билан институтга югурди. Ҳозир бу гаплар гўёки эртакка ўхшайди. Ўқувчилардан: «Нега дарс тайёрламадинг» деб сўрасангиз, арзимаган баҳонани рўкач қилишади. Бахтга қарши баъзи ёшлар ҳар дам ғанимат эканлигини, дақиқалар қадрига етмаслик бу — катта имкониятни бой бериш эканлигини тушуниб етмайдилар. Маҳмуд ака ва унинг авлоди қийинчиликлардан чўчимай, вақти келса қаро терга ботиб ишлаб, мақсад сари дадил интилиб яшади. Ҳаётни, она заминни севиш, ардоқлашни улардан ўрганиш керак!

Халқимизда «Бола бошидан, ниҳол — ёшидан» деган нақл бор. Тиришқоқ, билимдон, янгиликка интилиб яшовчи талабани ўқишни битириши биланоқ Ўзбекистон қишлоқ хўжалиги вазири муовини Қосим Раҳимов Сурхондарёга ишга юборди. Ишончни оқлаш, заминни яшнатиш учун ўзини аямай ишлади. Шўрчи тумани тузилгач, Маҳмуд акани Термиздаги хўжаликка агроном қилиб тайинлашди. Кейинчалик ташкилотчи, масъулиятни зиммасига ола биладиган, ҳамиша ҳақ йўлга қайишадиган 22 ёшли йигитни Тошкент вилоятидаги «Қибрай» хўжалигига аввал агроном, кўп ўтмай эса бош раҳбар этиб кўтаришди. Ҳам иш, ҳам аспи-

рантурани давом эттирди. Машҳур олимлар Н.В.Ковалёв, Я.А.Катц, Дробов, Солоним сабоқлари беиз кетмади. Маҳмуд Мирзаев тезда номзодлик ишини, кейинроқ докторлик ишини муваффақиятли ҳимоя қилди. 1948 йили ажойиб инсон Усмон Юсупов ва Манзир Мирзабековлар таклифи билан Шредер номидаги институтга ишга ўтди. Маҳмуд ака ўша йилларни шундай хотирлайди:

— Бу ерга ишга келганимда 60 гектар ери, 30 нафар илмий ходими бор эди. Бироз ўтгач, институтга айлантирилди, бўлимлар ташкил бўлди. Улуғларимизнинг катта мадади, узоқ вақт мобайнида қилинган саъй-ҳаракат, изланишлар туфайли даргоҳимизда ўзига хос тажриба мактаби яратилди. Ҳозир эса еримиз кенгайтирилди. 250 нафардан ортиқ илмий ходимлар, 8 мингдан ортиқ хизматчиларимиз бор. Азалий одатга кўра нуронийлар, асл миришкорлар билан тез-тез маслаҳатлашиб тураман. Шунда жуда кўп муаммолар ўз ечимини топади. Оддий кишиларнинг фикр-мулоҳазалари тўғри хулосалар чиқаришда асқотади. Юрагимдаги гап, мен академикман, мен олимман деб асло ўз имкониятингга ортиқча баҳо бермаслигинг керак. Бойси умримизнинг охиригача халқдан ўрганамиз, унга суяниб яшаймиз. Кибр-ҳаво, ўзини ўзгалардан ажратиб кўрсатиш пайдо бўлиши билан ишдан, жамоадан барака кўтарилди деяверинг. Баҳони халқ беради. Камтар ва камсуқум, асосий ишлар ҳали олдинда, деб билиш чин инсоний фазилатдир!

Дастлаб 700 гектарга сув чиқариб, Кенсой томонларни ободонлаштирдик. 25 та болалар боғчалари, мактаблар, уйлар қуриб, ходимларимизни ватанли қилдик. Ҳамжиҳатлик, меҳр-оқибат бор жойда иш олдинга босаверади. Биз ҳеч қачон кишиларни яхши ёки ёмонга ажратмадик. Барчани зўр омилкорлик, фидойилик кўрсатиб ишлашга ундадик. Лозим бўлганда ўзимиз шахсий намуна кўрсатишга ҳаракат қилдик. Шунда иқтидори кўтармаган баъзилар раҳмат айтиб бошқа соҳага ишга ўтишди. Демоқчиманки, ҳар қандай ишни яхшилик билан ҳал қилиш керак. Бизнинг даргоҳда муайян вақт ишлаб, ҳозир бошқа соҳада фаолият

юритаётган баъзи кишилар мен билан қўл олиб кўришаётганларида кўзларида меҳр ва миннатдорчилик порлагандек бўлади. Шунда фақат яхшилик уруғини сочиб яшаётганлигимдан фахрланаман!

Меҳнатимиз ўз самарасини кўрсатди. Ҳозир институти-миз бутун республикамизни кўчат билан таъминлайди. Меваларни қайта ишлаш цехлари, виночилик ишлари яхши йўлга қўйилган. Олманинг 600, шафтолининг 400, ўрикнинг 500, узумнинг 1000 хил нави бор.

Институт қошида мевачилик ва боғдорчилик техникуми, бир йиллик боғбонлар тайёрлаш мактаби ишлаб турибди. Шунингдек, аспирантура ҳам бор. Олим нашр этган 350 дан ортиқ илмий-амалий ишлар эндиликда кўпларга қўл келяпти. Шу кунгача 50 дан ортиқ илмий ходим номзодлик ишини ёқлади. Булар орасида Москва, Молдова, Қрим, Қирғизистондан келиб фан номзодлари бўлиб кетганлар кўпчиликини ташкил этади. Ҳозир улар ўз мамлакатларида Маҳмуд Мирзаев мактабида олган сабоқларини амалиётга жорий этиб, ажойиб боғроғлар бунёд этмоқдалар. Институт Туркия ва Араб мамлакатлари билан илмий ҳамкорликлар қилмоқда.

Дарҳақиқат, ақл ёшда эмас, бошда. Мана, 48 йилдирки, Маҳмуд Мирзаев дунёга донғи кетган институтга бош-қош бўлиб келмоқда. Ҳамон юракда яшаш, яратиш ишқи, кўнглида эса ҳаётга муҳаббат жўш урмоқда. Бу бош боғбонимизга мадад ва куч ато этмоқда!

Олим билан суҳбатлашар эканман, у киши мақоллар ва ривоятларни жуда яхши билишига гувоҳ бўлдим. Қуръони карим, ҳадисларни, Алишер Навоий, Амир Темур ўғитларини ёддан билиши мени ҳайратга солди. Уйларида барча соҳаларга оид китоблар бор. Ҳурматли Президентимиз Ислом Каримовнинг асарлари, «Табобат дурдоналари», «Дилшоди Барно», «Увайсий асарлари ва Имом Бухорий ҳадисларига доимий равишда мурожаат қилар эканлар.

— Бозор шароитида муаммолар етарли, — дейди академик. — Қанчалик тажрибали, ўқимишли бўлмагин, баъзида бирон муаммони ҳал этиш учун ўйланиб қоласан киши.

Шунда Президентимиз Ислом Каримовнинг ҳаётимиз дастуриламалига айланган асарларига мурожаат қилиб, мушкулимизни осон этамиз. Зеро, улар бозор шароитида яхшироқ меҳнат қилиш, қийинчиликларни омилкорлик ва сабрматонат билан енгиш, ташаббус кўрсатиб мақсадга эришишни ўргатувчи бебаҳо қўлланмадир.

Қайси соҳада ишламасин, инсонга сабр керак. Мен учун жаннат бу боғдир. Инсон тирик экан, кўчат экиб, боғ — жаннат барпо этмоғи лозим. Чунки ундан эзгу ном ва боғ қолади. Фарзандларимиз лаззатли мевалардан тўйиб-тўйиб есалар соғ-лом ўсадилар. Шунинг ўзи биз учун катта мукофот!

Академик Маҳмуд Мирзаевдан узоқ умр кўриш сирини сўраганимда: «Меҳнат, ҳаётга муҳаббат, ўзгалар ютуғидан қувона билиш — умр гарови. Ҳасад, нафс балоси, бахиллик умр эговидир» дея лўнда жавоб қилдилар. Ҳақиқатан ҳам Маҳмуд ака ўз бахтини меҳнатдан топган инсонлардан. У кишининг фарзандлари Ҳусния опа, Мирмақсуд ва Ҳотамлар, набиралари ҳам ота йўлидан кетишяпти.

(*"Қишлоқ ҳаёти" газетаси,
14 июнь 1996 йил*)

САДОҚАТНИНГ СЕҲРЛИ СУРАТИ

*Назокат пайтимас, яқинроқ келинг,
Буюк зот қошида айлангиз салом.
Шу содиқ бевага саждалар қилинг,
Шу содиқ бевага айтинг эҳтиром.*

Абдулла ОРИПОВ

Исми жисмига монанд, садоқати ва меҳнати ила обрў топиб, иззату икромда яшаётган аёлларимиз оз эмас. Уларнинг ҳаёт йўли, ўз ишига фидойилиги кўнгилларга илиқлик бахш этади. Азал-азалдан аёллар ҳаётимиз кўрки, хонадонимиз ободлиги, дардимиз малҳами бўлиб келган. Азизу мўътабар Мукаррам опа! Бугун сиз ҳақингизда ҳикоя қилмоқчиман. Бу шундай ҳикоя бўлсинки, Сиз ҳақингизда билмаганлар садоқатингиз ва иродангиз олдида бош эгсинлар,

шундай аёллар борлигидан, улар билан бир ҳаводан нафас олиб яшаётганларидан фахрлансинлар.

Ота-онангиз кўнгилдагидек жой бўлгани учун «Тенги чиқса, текин бер» деганларига амал қилиб, 16 ёшда сизни Мирмаҳмуд Мирсаидовга турмушга беришди. Дастлаб ўғил кўрдингиз. Аммо... уруш Сизнинг бахтингизни кўп кўрди.

— Мирмаҳмуд ака агроном, мен эса табелчи эдим. Ҳаётимиз тинч, бахтимиз бутун эди. Уруш бошлангач, Мирмаҳмуд ака малака оширишга кетдилар. 1942 йилда эса фронтга. Қизим Муҳаббат ўшанда 8 ойлик чақалоқ эди. Кузатгани чиқдим. Улар менга «Ўзингга эҳтиёт бўл, мен албатта қайтаман, фақат умид билан кут» дедилар. Шунга ҳам 55 йил бўлибди. Ҳали ҳамон қулоқларим остида шу сўзлар жаранглайди.

Ҳа, Мукаррам опа! Сиз учун энди синов бошланди. 6 ёшли ўғлингиз Мирабдулла касалликдан вафот этди. Тили чиқаётган қизингиз ҳар куни отасини йўқларди. Сиз эса балки шу сўзлар билан уни овутгандирсиз, ҳазин қўшиғингиз дилдан тилга чиқмагандир. Лекин мен қўшиқни, ҳасратларингизни тинглар эканман, сўзимни шундай мисраларда ифодаладим:

Фақат сен йиғлама, йиғлама, қўзим,
Юрак тўла зардоб, тиглама қизим!
Отам келмасми деб ғашлама кўнглим,
Йўлига кўз тикиб ўтяпман ўзим.

Сиз ёлғиз қизингиз Муҳаббатга бор меҳрингизни бердингиз. Қайнотангиз «Қизим, қийналиб кетдинг, энди уйингга бориб тура қол» дейди. Отангиз эса «Қайнотанг, қайниларингни ёлғиз ташлама, уларга бош бўл» дейди. Ота амри вожиб, сиз қайнотангизникида яшайверасиз. Энди оилага ёрдамингиз керак. Сабзи ўтоққа чиқиб, бир ойда 16 сўм пул оласиз. Шунда дала мудир келиб, сизни идорага чақиради. Қайнотангиздан рухсат олиб, идорага чиқасиз ва табелчи бўлиб ишлай бошлайсиз. Ёшсиз, шижоатлисиз, ҳам хотин-қизлар кенгаши раиси, ҳам бош табелчи, ҳам комсо-

мол қўмитасининг котиби бўлиб ишлайсиз. Ўзингиз айтгандай, сўзингизни ҳам, йўлингизни ҳам ҳеч кимга бермайсиз.

Уруш тугади. Кўзларингиз тўрт. Аммо кутганингиздан дарак йўқ. Яна ишдан аламингизни ола бошлайсиз. 1946 йилда партия сафига ўтиб, «коммунистлар жойи далада» деб, далага чиқиб кетасиз. У дамларни шундай эсладингиз:

— Уруш тугаган, 1946 йиллар. Аммо очарчилик. Тушликка катта қозонда атала қилинади. Ҳар куни қозонни тўртга бўлиб, тўртта одам қозон юқини ялайди. Бу ҳам талаш. Далага пахта экилган. Ҳаммаси аёллар. Бор-йўғи уч эркак: бири сувчи, бири бошлиқ, БИРИ қанор тикапти. Мен эса 50 килоли қанор тўла пахтани кўтариб аравага ортыпман. Шунда «Вилис» машинаси келиб, ундан бир аёл ва раисимиз тушишди. Аёл «Сен қанор тиксанг бўлмайдими, анави эркак эса қанорни ортмайдими» деди. Афсус, ногиронлиги сабабли урушдан қолган бу эркак мен кўтараётган қанорни кўтаролмасди. Бу аёл район қўмитаси котиби Каромат Тошпўлатова экан. Мени машинага ўтказиб, қишлоқ кенгашига олиб келди, сўнг қишлоқ кенгашига раис этиб тайинлашди. Ўшанда 26 ёшда эдим. 1950 йилгача шу ерда ишладим. Ишни солиқ йиғишдан бошлаганман. 1950 йилда тўртта жамоа хўжалиги бирлаштирилиб, Охунбобоев номи билан аталди. Тўртта эркак раис қолиб, мени раис этиб сайлашди. Икки йил ишладим, одамлар билан тил топишдим, аммо саводим етмаётганини ўзим сезардим. Раис қилиб сайланганимда «Энди ишлаб топганларинг фақат упа, тақинчоқ, ялтироқ кийимларга кетади» деган айрим эркакларга қасдма-қасд ишладим. Ҳар куни кечқурун мажлис, югур-югур. Район, қишлоқ, вилоят кенгашига депутатман. Шу орада мени 15 кунга Туркменистонга юборишди. Келганимдан сўнг бўшатишди. 1952 йилдан партия қўмитаси котиби бўлиб ишладим. 1962 йилда уч йиллик раислар тайёрлайдиган курсга ўқишга юборишди. Унгача ёш, ҳам илмли, ҳам тадбиркор Зоирхон Жалиловни раис этиб сайлашди. Хурсанд бўлдим, иш ҳам юришиб кетди.

1965 йилдан яна партия комитети котиби, сўнг ферма мудири бўлиб ишладим. 15 йиллик мудирлик ишимда чорва-

чилик ривожланди. Мана, ҳозир 77 ёшдаман, ёлғиз қизим Муҳаббат ўзидан кўпайди. Набираларим Дилшод Бобожонов — ички ишлар вазирлигида вазир муовини, Дилмурод — фирмада, Дилфуза, Доноҳон — боғча мудираси, Умида — уй бекаси, 10 та эварам бор. Куёвим Раҳматжонни ўғлим деганман. У вилоят бошқармасида бошлиқ ўринбосари, малакали ҳуқуқшунос. Қизим Муҳаббат узоқ йиллар «Тошкент» совхозига қарашли боғчада мудира бўлиб ишлади. Ҳозир район халқ таълими бўлимида методист.

Сиз сўзлайверсангиз, мен эшитаверсам. Ахир, 40 йилдан ортиқ турли лавозимларда, раҳбарлик ишларида ишлаш, одамлар қалбига йўл топиш осон бўлмагандир. Эшитишимча, сочлари қирқ кокил, келишган жувон бўлгансиз. Сизга оғиз солганлар ҳам, бир қиз билан ўтиб кетасанми, дегувчилар ҳам кўп бўлгандир. Сиз эса дом-дараксиз кетган турмуш ўртоғингизни 55 йилдирки, кутасиз. Мен сизнинг сиймонгизда садоқатнинг сеҳрли суратини кўраман. Сизнинг ҳаётингизда шоир Абдулла Ориповнинг «Аёл»ини кўраман:

Ҳатто зеб-зийнатни юлқиб зиёда,
Ҳайкал ҳам қўйингиз бамисли хаёл.
Шундайлар бўлмаса агар дунёда,
Бу қадар муҳтарам бўлмасди аёл.

Муҳтарам Мукаррам ая Юнусова! Сизнинг ҳузурингиздан чиқар эканман, ҳаёт мазмунини Сизда кўрганимни англадим. Шоир таърифлаб, кўкка кўтарган садоқатли аёл бизнинг сафимизда ҳам борлигидан кўнглим гурурга, дилим ифтихорга тўлди. Умрингиз зиёда бўлсин, юз билан юзлашиш Сизга насиб этсин. Ушбу мисраларим эса Сизга бахшида.

Садоқатни улуғлаган Мукаррам зотсиз,
Вафо танқис бўлса қайда, бу ҳаёт тотсиз.
Ҳалол меҳнат унуттирар дарду аламини,
Лойиқсиз минг эҳтиромга, гўзал ҳаёт — Сиз!

(*"Истиқлол нури" газетаси,
13 март 1995 йил*)

ОДИЛ КИШИ ОЙДАЙ, ОҚИБ ТУРГАН СОЙДАЙ

Томчилардек саноқсиз

Имом Исмоил ал-Бухорийнинг «Одоб дурдоналари», ҳадислар тўпламидаги ушбу ривоят мени йўлга чорлади. Аббод ал-Ансорий ҳикоя қилишларича, кунлардан бир куни ҳазрати Усмоннинг ўғиллари Амр амакиси Абдуллоҳ ибн Салломга яхши илтифот қилмади, бегоналардек сўрашди. Шунда Абдуллоҳ шундай дейди:

«Эй Амр, Муҳаммад алайҳиссаломни чин пайғамбар қилиб юборган Аллоҳ Таоло номи билан қасамёд этаманки, Аллоҳнинг китобида «Отангга яқин бўлган кишидан алоқани узма, агар узсанг, нуринг ўчади», — дейилган. Яна бир ҳадисда ёзилишича, отаси вафотидан кейин ҳам яхшилик қилишни истаган фарзанд унинг дўстларини ҳурматлаши лозим экан.

Менинг суҳбатдошим ҳам раҳматли отам Зоирхон Жалиловга 40 йилдан ортиқ ҳам дўст ва устоз бўлган ажойиб инсон Сиддиқжон Муҳаммаджонов бўлди. Келесдан ўтиб Муҳаммаджон Фозилов жамоа хўжалиги ҳудудига кирар эканмиз, кўчаларнинг озода ва саранжом-саришталиги, йўлнинг икки чеккасига қатор қилиб экилган ёш терак баргларининг майин рақси, ҳар бир хонадон эшиги ёнидаги ранго-ранг гуллар атри кўнглимизни кўтариб юборди. Бизни Сиддиқжон отанинг келинлари Мавжудахон кутиб олдилар. Орадан кўп ўтмай Сиддиқжон ота ҳам келдилар. 74 ёшни қоралаган отахон ҳали бардам-тетиклар, фақат сочлари оппоқ. Айни пешин, кун иссиқ бўлишига қарамай дўстлари Баҳромбек акадан ҳол-аҳвол сўрашга касалхонага борган эканлар. Суҳбатимиз бир зумда қовушиб кетди, лекин тез тугамади, кўп нарсаларни билиб олдим, ўргандим ҳамда суҳбатдошимнинг нафақат қишлоқ хўжалиги, балки халқ таълими, тиббиёт, тарбия, оила масалаларига ҳам бефарқ эмаслигига гувоҳ бўлдим. Сиддиқжон отада чин инсонга хос фазилатларнинг барчаси мужассам.

Огам – Зоирхон Жалилов
(1927 – 1988)

Волидаи муҳтарамам – Маъфиратхон Жалилова

“Онам бор – давлатим бор”, – дердилар отам.
 “Битта ўғил бўлса-да, ўнтага татийди”, – дердилар бувим.
 Баҳринисо она ўғли Зоирхон Жалилов билан

Набиралар –
 Носирхон ва Дилбархон
 бувижонлари билан
 яйрантади

Отам жамоа фаоллари билан (1981 йил)

“Бургутдек жасоратли бўлинг”, – дердилар отам биз фарзандларига. Пятигорск, 1984 йил

Отам Зоирхон Жалилов Болгария сафарида

Болгариялик дўстлар давраида (чапдан биринчи — отам),
1983 йил

Зоирхон Жалилов, ҳамфикр, маслакдош дўстлар - Қойил ака,
Ғиёсиддин Умаров, Сиддиқжон Муҳаммадҷонов умр йўлдошлари
билан оилада ва дам олишда доним бирга эдилар

Тўрт авлод вакиллари

Зoirxon Жалилов ва Маъфиратхон Жалилова

Зоирхон Жалилов устозлар ва дўстларидан ўрганар. уларни доим ардоқлар эди. Мана, улардан айримлари: Т.Мирзасев, Ғ.Абдуллаев, С.Муҳаммаджонов

Рустам Акбаров — отам ва оиламиз учун қадрли инсон

Турли анжуман ва конференциялардан лавҳалар

Сулоламиз давомчиси,
тўртинчи авлод вакили –
Зoirxon

Тўртинчи авлод вакиллари – Азаматбек ва Аслзода

“Данагидан мағзи ширин” – деб эркалардилар отажоним
набиралари Беҳзод, Гулюз ва Назокатларни

Зонрхон аканинг фарзандлари

Катта ўғил (марҳум) Фозилхон Жалиловнинг оила аъзолари

“Бир томчи сувдек” отамизни эслатувчи акамиз Равшанхон Жалилов ва Халқ таълими аълочиси Зухра Жалилова оила аъзолари билан

Китоб муаллифи – Маҳмудахон Валиева оила аъзолари даврасида
доимо бахтиёр

“Зоирхон Жалилов” фермер хўжалиги раҳбари, ота издоши
Авазхон ва Халқ таълими аълочиси Наргизахон келинлари
Мухлисахон ва набиралари билан

Шифокор қизлари Ферузахон Мансурова оила аъзолари билан

Кенжатой қизлари Дилфузахон Ёрмухамедова
оила аъзолари билан

Набира Назокатхон умр йўлдоши Бобуржон ва фарзандлари билан

Ўғил – Авазхон оила аъзолари билан

Капта опа – Мухаррамхон
Жалилхон кизи
(1923-1983)

Фозилхон Зоирхон ўғли
(1950-1991)

Зоирхон Жалиловнинг ёлғиз сингиллари – Назирахон ҳожи она
умр йўлдошлари билан

У жамоа хўжалигида истиқомат қилаётган 1000 хўжалик, 7000—8000 аҳолининг иссиқ-совуғидан хабардор, уларнинг янада фаровон яшашлари учун имкониятлар қидириб топаётган тадбиркор ва фидойи раҳбар. Мен Сиддиқжон отани улкан фавворадан отилаётган сув томчиларига қиёслагим келди. Томчилардек савобли ишлари кўп, сув ерни яшнатганидек, унинг эзгу ишлари ҳам кўнгилларни хушнуд этмоқда. Томчилар саноқсиз бўлганидек, мен ҳам Сиддиқжон отанинг беҳисоб ишларидан айримларини ҳикоя қилмоқчиман.

Ота-она дуоси — ўтга, сувга ботирмас

Муҳаммаджон ота ва Шакархон аялар 10 нафар фарзанд — беш ўғил, беш қиз кўрдилар. Иккинчи фарзандларига яхши ният билан, тўғри сўз, вафодор бўлсин деб, номини Сиддиқ қўйдилар. Ҳазрати Абу Бакрнинг лақаблари ҳам шундай бўлган экан. Бу оила аъзолари турмушнинг аччиқ-чучугини кўп кўрдилар. Муҳаммаджон ота 1930—40 йилларда шу хўжаликка раис бўлиб ишладилар, кейин эса 1948 йилгача Сирдарёда хизмат қилиб, яна шу жамоада меҳнат қилдилар. Афсус, 1949 йили идорада иш пайтида тўсатдан вафот этдилар. Фарзандлари Сиддиқжон ака туманимиздаги 4-мактабнинг биринчи қалдирғочларидан бири бўлдилар. Ўқишни тугатгач, иқтисод техникумига кириб ўқидилар, кредит бўлимини битириб, уч йил банкда ишладилар. Шу орада уруш бошланиб, Туркменистоннинг Карки шаҳрига бориб 3 ой хизмат қилиб, соғлиқлари ёмонлашгач, она қишлоқларига қайтиб келдилар. Ўша вақтгача 12 дан ортиқ киши хўжаликка раис бўлган экан, 3 йилдан ортиқ Сирдарёда ишлаб келган Сиддиқжон ака 1949-52 йилларда агроном бўлиб, ҳамқишлоқлари ишончини оқладилар. 1952 йил 10 февралдан то шу кунгача жамоа хўжалиги раиси, 44 йил ичида кўп ишлар қилинди, бу муваффақиятлар сабабини сўрадим: «1949 йилда отамдан ажралгач, сингилларим, укаларимга оталик қилдим. Кичик синглим Ўктам 2 ёш эди, ҳаммасини уйли-жойли қилдим. Укам Юсуфжон узоқ йил мактабда ўқитувчилик, директорлик қилди, яна бири Иб-

роҳимжон гараж мудир. Сингилларим ҳам шу хўжаликда яшашади, мени «ота» дейишади. Мен ота-она дуосини олганман, бунда гап кўп. Шу дуо мени ўстирди, элга танитди». Дарҳақиқат, «Олтин олма, дуо ол», деганлари шу бўлса ажаб эмас.

Ҳар соҳадан бир шингил

Сиддиқжон ота билан турли мавзуларда узоқ суҳбатлашди. Шундан айримларини ҳавола этамиз.

— 74 йил давомида орттирган бойлигингиз?

— Бойлигим — олти фарзандим.

— Қайси бири раис бўлади?

— Ҳеч бири. Ўғлим Собиржон ЎзТВда овоз режиссёри, Собитжон ва турмуш ўртоғи лабораторияда ишлайдилар. Комилжон — шу хўжаликдаги шифохона бош шифокори. Соибжон — иссиқхонада газчи. Қизларим Хатирахон — муаллима, Ҳафизахон тўқимачилик институтини битирган, модельер.

— Невараларингиз нечта?

— 30 тадан ошар, эвараларим эса 12 та, буни аниқ билман.

— Кимларни эъозлайсиз?

— Софдил, меҳрибон одамларни. Худо барчани яхшилик қилиш учун яратган экан, ҳар ким қўлдан келганча яхшилик қилсин.

— Кимларни ёқтирмайсиз?

— Ёлғончиларни, ифвогарларни.

— Устозларингиз?

— Бошқар Нишонов, Маҳмуд Мирзаев, Турғун Мирзаев, Фуломмаҳмуд Абдуллаев.

— Ишонган шогирдларингиз?

— Акбар Сулаймонов, Рихсивой Ортиқов.

— Уч оғайни ботирлар ким?

— Мен. раҳматли Фиёс Умаров ва Зоирхон, бизни шундай деб аташарди.

— Биз билмаган унвонларингиз?

— Халқ маорифи аълочиси, Соғлиқни сақлаш аълочиси.

— Мактабдаги севимли устозларингиз?

— Адабиёт ўқитувчиси Қодир Фуломов ва физика ўқитувчиси Акмал Обидовлар.

— Нимадан норозисиз?

— Ота-онасини норизо қилган одамсифат олифталардан, сув қадрини билмай зилол сувни ифлослантирган ношукр бандалардан.

— Оила тинчлиги кимга боғлиқ?

— Эр-хотинга, икки томон бир-бирига иззат-ҳурматда бўлмоғи керак. Ўринсиз жанжаллар эса бола тарбиясига салбий таъсир кўрсатади.

— Ниятингиз?

— Бу йил Ҳадича холангиз билан турмуш қурганимизга 50 йил тўлади. Августда шуни нишонласак дегандим.

— Хажга бориш ниятингиз ҳам борми?

— Насиб этса ҳайит кунларида бормоқчиман. Ат-Термизийнинг 1200 йиллиги нишонланаётган кунларда бизга 500 киши меҳмон бўлиб келди. Уларни боғда кутдик. Шунда Маккадан келган имом боғимизни кўриб «Жаннат шу ерда экан», деди. Чунки улар 5 туп дарахт кўкартирган инсонни жаннати дер эканлар. Бошим кўкка етди. Яна бир гап, ўнга яқин кишини хажга юборишга ёрдам бердик.

Мана, қўлдан келганча истиқлол учун жон куйдириб, ҳалол ишлаб келаётган инсон ҳақида ҳикоя қилдик. Ҳақиқатан ҳам оқиб турган сой қуримасин, деймиз. Сув бор экан, ҳаёт бор, кўкариш, яшаш бор. Сиддиқжон ота қабила бор. қаддимиз тоғ, номимиз улуг. Оллоҳдан у кишига яна узоқ йил умр, ишларига ривож тилаймиз.

(“Истиқлол нури”,
10 июль 1996 йил)

P.S. Отамнинг дўстлари ҳақидаги бу очерклар ёзилганига ҳам 15 — 20 йил бўлиб қолди. Машҳур академик Маҳмуд Мирзаев, камтарин, ҳалол инсон Ғиёсиддин Умаров, Халқ таълими аълочиси Мирақбар Мирпўлатов, садоқат тимсоли Мукаррам оналарнинг эзгу ишлари ҳозирги авлодга ибрат мактаби бўлиб хизмат қила олишини, қолаверса, яхшилар ёди ҳеч қачон унутилмаслигини инобатга олиб, ушбу очеркларни китобга киритдик. Уларнинг охиратлари обод, руҳлари шод бўлишини Аллоҳдан сўраймиз.

Отам келинлари, Халқ таълими аълочиси — Зуҳраой ва Наргиза-хон Жалиловаларни ўз қизларидек кўрар, уларга меҳрлари оламжа-хон эди. Ушбу мақола Зуҳра келинойимнинг 50 ёшга тўлган кунлари-да ёзилган.

“ҚАЛБИМДА ТИКЛАГАН ЯШИЛ ТУҒИМСИЗ”

Мавлоно Румий ҳазратлари шундай ёзадилар:

Ҳеч ҳарис кўз косаси тўлган эмас,
То садаф қонёъ эмас, пурнур эмас.

Бу байтнинг мазмуни шуки, қаноатсиз кимсаларнинг на-зари ҳеч қачон тўймайди, садаф ёмғир қатраларга тўлган-дан сўнггина унинг ичи марваридга тўлади. Мен муаллим қалбини садафга, ёмғир қатраларини илм, эзгулик, инсоний фазилатларга, марваридларни эса унинг шогирдларига қиёс этгим келди. Ахир, муаллим ўқиса, изланса, қалбини чулға-ган илм шуъласини ўқувчиларга етказа олса, борини юқтир-са оқил шогирд тарбияланади.

Тошкент туманидаги 9-мактаб директори Зуҳра Жали-лова 33 йилдан бери устозлик касбини улуғлаб, юзлаб шо-гирдлар етиштирди. 1969 йилда 17-мактаб (ҳозирги С.Ра-ҳимов туманидаги 16-мактаб)ни олтин медаль билан бити-риб, ҳужжатларини тиббиёт институтига топширди. Аммо омад кулиб боқмади. Ундаги ташкилотчилик қобилияти ва болаларга меҳрни сезган синф раҳбари, мактаб директори Ҳакима Юсупова ўнг қўли – синфком, етакчи бўлган ўқув-чисини дарҳол мактабга ишга чақирди. 17 ёшли қизга ишонч билдириб, тикувчилик сирларини ўргатувчи меҳнат дарс-ларини топширди. Ўзидан бир-икки ёш кичик қизларга Зуҳ-ра дарс ўта бошлади, ҳам етакчи вазифасида мактабдаги тадбирларни янада жонлантириб юборди. Кейинги йили устозининг маслаҳати билан Низомий номли педагогика институтининг она тили ва адабиёти факультетига ўқишга кириб, ишдан ажралмаган ҳолда ўқитувчилик фаолиятини ҳам давом эттира бошлади.

– Мактабдаги устозларим Миракбар Мирпўлатов, Ҳакима Юсуповалардан фидоийликни, талабчанликни, ўз ўрнида меҳр кўрсатиб, ўз ўрнида қаттиққўл бўлишни ўргандим. Улар ҳеч қачон иш вақтини белгиламасдилар. Тонг саҳардан шомгача барча ишни унутиб, фақат мактаб таълими билан елиб-югурардилар.

Зуҳра опа ҳам устозлари каби мактаб ишини етакчи ўринга қўйди. Мактаб “Чекмасдан ёшлик гаштини сур” дастурини амалга ошириш бўйича тажриба-синов майдончасига айлантирилди. “Миллий истиқлол ғояси ва маънавият асослари” фани бўйича республика семинари, дарслик муаллифлари билан учрашувларнинг ҳам шу мактабда ўтказилиши бежиз эмас. Мактабдаги 1800 га яқин ўқувчига 18 та олий тоифали, 38 та 1 тоифали ўқитувчи ва мутахассисларнинг жалб қилиниши – 103 ўқитувчи дардини тинглаб билиш, уларга услубий ёрдам кўрсатиш кичик иш эмас.

Зуҳра опа нафақат ўқув-тарбияга, балки спорт билан шуғулланиш, тўғарак ишларига ҳам алоҳида эътибор қаратади. 5-синф ўқувчиси Шаҳноза Мирсоатова – Осиё чемпиони, 6-синф ўқувчиси Маҳфуза Абдуллаева эса миллий кураш бўйича республика ғолиби бўлишида унинг ҳиссаси бор, албатта. “Ўлкашунослик” тўғараги аъзоси, 10-синф ўқувчиси Аброр Алимовнинг республикада “Ёш экологлар” танлови ғолиби бўлганлиги ҳам барчани қувонтирди.

– Туманимиздаги 9-мактаб “Энг намунали мактаб” номини олган. Мактаб раҳбари Зуҳра опа менинг ҳам устозим, – дейди ТХТБ мудирини Эркин Йўлдошев. – Шу кунларда мактабда 13 та қўшимча синф хоналари қуриб битказилиш арафасида турибди. Синфхоналар 1 октябрда фойдаланишга топширилади. Чунончи, ўтган йили вилоятда бу мактаб қўлга киритган ютуқлари учун 1-ўринни эгаллади ва пул мукофоти билан тақдирланди. Зуҳра опа – талабчан, серғайрат раҳбар. Талаб бўлмаган жойда билим ҳам, иш ҳам, таълим-тарбия ҳам сусайишини унутмаган устоз ўз ишига виждонан ёндошиб сидқидилдан ишлаб келмоқда. Раҳбарлик билан бирга ўқитувчиларга ўрнак бўлиб, ўзи ҳам “Йил ўқитувчиси” кўрик-танловида қатнашиб, вилоятда 2-

ўринни олди. Икки йилда бир марта ўтадиган ЎТДанинг фаол иштирокчиси бўлиб, ҳар йили республика миқёсидаги анжуманларда сермазмун маърузалари билан қатнашиб келмоқда.

Шундай илиқ сўзларни эшитгач, мактаб томон йўл олдим. Ўқувчиларнинг кийими эътиборимни тортди. Ҳаммаси формада. Ҳар йили таътил вақтида меҳнат ўқитувчилари ўқувчиларга форма тикишар экан. Бундан ота-оналар ҳам, ўқитувчилар ҳам мамнун. Икки қаватли мактаб биносининг асосий қисми янги қурилган. Ошхона, спорт залларини кўриб кўзингиз қувнайди.

– Охунбобоев ширкат хўжалиги раиси Искандар Фозилов ва ота-оналар ҳиммати туфайли шундай бинога эга бўлдик, – дейди Зуҳра опа. – Теннис зали ишга туширилди. Ўқувчиларимиз нафақат ўқишда, балки спортда, турли танловларда ғолиб бўлишининг бош сабаби ҳам бизга эътиборнинг қаратилганида деб биламан.

Обрў мисқоллаб йиғилади. Бун тўғри англаб олган Халқ маорифи аълочиси, ташкилот раҳбари З.Жалилова ҳамон севимли мактаби томон ошиқади. Ўқувчилари эса уни

“Қалбимда тиклаган яшил туғимсиз,
Шоҳда бешик элтган она буғимсиз”

дея алқайдилар.

Маҳмуда ВАЛИЕВА,
("Маърифат" газетаси,
8 сентябрь 2002 йил)

ХОТИРА ҲАМИША УЙҒОҚ

НОМИНГИЗ ТИЛЛАРДАН ТУШМАЙДИ МУДОМ

Фасли навбаҳор ойининг ўрталари. Табиат бор гўзаллиги, тароватини сулув келинчак Баҳоройга сеп қилиб берган. Аммо Баҳорой нимадандир ранжигану, баъзан кўз ёши қилиб туради - ёмғир ёғади. Мен эса ёмғирга тикилиб ўйлайвераман, ўйлайвераман, хотирамда отам сиймоларини янада аниқ тиклашга интиламан. Ана, хотирамнинг оппоқ булутлари оралаб қош-кўзлари қоп-қора, барваста, кўзларидан нур порлаб, чеҳраларида табассум билан (афсус нуроний деёлмайман) ёшлари 60 га етган бўлса-да, алпқомат менинг отажоним сиймоси гавдаланади. Хотирамда тиклаганим — отажоним бағрига отилдим, қувончу шодликларимни энтикиб сўзлагим, уларнинг «раҳмат қизим» каби руҳлантирувчи, жонбахш дуою олқишларини тинглагим келади. Совуқ бир ўй дилимни яралайди. Ахир отажоним бу дунёни тарк этганларига 18 йил бўлди-ку! Ҳаёт бўлганларида 7 фарзанд (марҳум Фозилхон акамни асло қаторимиздан айро қилиб 6 фарзандимиз дея олмайман), 21 набира, 9 эвара, ҳисобсиз дўсту ёрлари даврасида 75 баҳорларини нишонлаган, мен ҳам кўз ёшларим билан хотира эмас, қасида битган бўлмасмидим?!

Отажоним, бу дунёга бир келиб минг бир савоб ишни қилиб эл дуосини олиб кетган доно раҳбарим. Бугун фарзандларингиз «Зоирхон аканинг ўғли ёки қизи» деб эъзозлаб, сизни қўмсаб яшаяптилар. Сиз қилган эзгу ишлар бугун бизнинг кўксимизни тоғдек кўтариб, мағрур юришимизга йўл очяпти.

Отажоним, сўзлари пурмаъно, қарашлари сермаъно, суҳбатлари дилга малҳам, бағри фарзандларига жаннат эшикларидек очиқ падари бузрукворим! Сиз жисман орамизда

йўқсиз, аммо руҳингиз доим бизга мададкор. Эл-юрт ҳамон сизни тилдан қўймайди.

Автобусда кетаяпман. Ёнимда ўтирган онахон чипта сотаётган назоратчига имтиёзли юриш учун берилган ҳужжатини кўрсатди. Назоратчи «яхши» деб ўтиб кетди. Шунда онахон менга ва ёнимдаги аёлга гапира кетдилар:

— Уруш вақтида эртадан-кечгача далада ишладим. Умрим деҳқончиликда ўтди. Ҳужжат қилиб қўймаган эканман, менга медаль беришмади. «Қорнимга эмас, қадримга йиғлайман» деганлари рост экан. Бир кун ҳам ишламаган айрим кишилар орден ҳам олди. Барака топсин, раҳматли Зоирхон уруш даврида ишлаганларимни эслаб, гувоҳ топиб, қогозларимни тўғрилаб берди. Мана, бепул юрибман, катта шифохоналарда даволанаяпман.

Чидаб туrolмадим, «Холажон, мен Зоирхон аканинг қизлариман», дедим. Бундан ҳайрат ва ҳаяжонга тушиб қолган, онахон: «Вой, Зоирхоннинг қизи бўлсанг, кел бағримга босай, ундай инсон йўқ эди» деб маҳкам қучоқлаб, пешонамдан ўпди. То уйга келгунча Сизни эслаб, дуо қилиб келди. Қанчалик суюнган бўлсам, уйга келиб шундай йиғладим: «Отажоним, 61 ёш нима эди? Шунча меҳнат қилиб, чорак асрдан ортиқ жамоа хўжалигига раҳбар бўлиб, боғу роғлар, иссиқхоналар яратиб, мактаб, ўйингоҳ, обод ва равон кўчалар қурдириб, бу кўчаларни тўлдириб юролмадингиз?».

Ҳар йили шу ўйингоҳда ўтказиладиган мусобақаларда, байрамларда қувониб ўтиролмадингиз? Аллоҳим сизга қисқа, лекин сермазмун умр, фарзандлар ато этдию улар камодини кўриш насиб этмади. Аммо Аллоҳнинг марҳаматини қарангки, сиз эъозлаган халқ сизни ҳамон эъозлайди, мактаб, кўча, маҳаллага номингизни муҳрлаб қўйди.

Номингиз гиллардан тушмайди мудом.
Элу юрт олқишлаб эслайди ҳамон.
Сиз юрган йўллардан чечаклар унди,
Эзгу ишларингиз баҳосин олди.

(“Истиқлол нури”,
13 апрель 2002 йил)

АРМОНИМ МАНИМ

Яна оппоқ тонг отди. Кечагина ғунча бўлиб турган атиргул бугун очила бошлабди. Сўридаги ток барглари энди қизара бошлаган чиллакига соя солиб турибди. Аста барг-ни суриб, қуёш нуридан узум баҳраманд бўлсин, дея, ҳосилини кунга қаратиб қўяман. Оппоқ орзулар оғушида ишга шошаман. Кўча тўла одамлар. Аммо улар орасида соч-соқоли оппоқ, юзидан нур ёғилиб турган, саломимга «баракалла» деб алик олувчи нуроний, фариштали отахонлар эътиборимни тортади. Улар орасидан Сизни қидира бошлайман, отажон! Нега булар сафида юриш сизга насиб этмади, отажон!?

Уйимизда тўй, хурсандчилик. Аммо бари армон билан эгизак. Сиз суйган набираларингиз, исми жисмига монанд Дилдору Шаҳноз, Шоирахонлар оппоқ либосда, сурнайнинг дилга ларза ва ҳаяжон солувчи нолишию «ёр-ёри» билан ўзга уйга келин бўлиб отланмоқда. Ким фотиҳа бераркин? Яна қавму қариндошлар орасидан Сизни — дуоғўйимни излайман. Қайдасиз, отажон?

Арафа, ҳайит кунлари. Барча падари бузруквори, волидаи меҳрибони сари ошиқмоқда. Уларни муборак айёмлари билан қутлашга шошмоқда. Мен-чи, отажон, нега уйга эмас, қабристонга йўл оламан. Дардларимни, шодлигу қувончларимни Сизга тўкиб солгим келади. Аммо Сизни излаб топа олмайман. Сиз қайдасиз, отажон? Нега йўқсиз, отажон? Яратганга шукр, меҳрибон онажоним, ака-укаю сингилларим бор. Уларнинг сўзи, хатти-ҳаракати Сизни эслатади. Онам бизга ҳамон парвоналар. Сиз қизларим дея суйган, чаққон, ширинсўз келинларингиз кўнглимизни олиш билан овора. «Сингилларим хурсанд бўлиб кетсин» дея жигарларимиз жони ҳалак. Равшан акамни кўрганимда, юрагим жиз этиб кетади. Қўйиб қўйгандек Сизга ўхшайдилар. «Ада» деб юборай дейман. Аммо энди Сиз йўқсиз. Отажон, барибир сизнинг ўрнингиз, файзингиз ўзгача эди, отажон!

Яна юрагимда армон бўзламоқда... Сизни «дада», «бува» деб чақиришга улгурмадик. Сиз биз учун ҳали соч-соқоли

оқармаган, алифдек тик қомати букилмаган «бирор ерим оғрияпти» деб нолимаган, қувончу омадимиздан кўзлари порлаб, биздан кўп қувонадиган топилмас инсон — Ада эдингиз. Отажон дейиш эса қоғозда насиб этди.

Отажон, сиз бутун умрингизни эл хизматига бағишладингиз. 45 йил жамоа хўжалигида ишлаб, 30 йилга яқин раҳбарлик лавозимида—жамоа хўжалиги раиси бўлиб ишладингиз. Тонг саҳарда кетиб, тун қоронғусида келар эдингиз. Аммо бирор марта «чарчадим» деганингизни эшитмадик. Ҳар куни бизнинг болаларча содда, оддий гапларимизни тинглаб, ўқишларимизни суриштирар эдингиз. Ҳафтада бир кунни белгилаб, ўз таъбирингиз билан айтганда, «тарбиявий соат» ўтказар эдингиз. Кундаликларимизни текшириб, фахр билан катта имзо чекиб берардингиз. Сўнг ҳар хил воқеаларни айтиб бериб, бизни одобга, камтарликка чақирар эдингиз. Бугун олтинга ҳам топилмас бу насиҳатларингизни қўмсайман. Қайдасиз, отажон?! Нега йўқсиз, отажон!?

Ҳозир ҳам кечагидек ёдимда. Май ойи ҳовлимизда ранг-баранг гуллар чамандек очилган, ҳатто зинапоярларда ҳам махсус гул тувакларда кўзни яшнатувчи гуллар барқ уриб яшнаб ётибди. Хонадонимиздаги меҳмонларнинг саноғи йўқ. Сизнинг 50 ёшингизни иншонляяпмиз. Яқин дўстингиз, доцент Ҳасанхўжа Муҳаммадхўжаев қутловларини ибратли ривоят билан бошладилар:

— Қадимда бир ота бўлиб, 70—80 ёшда ҳам унинг бели букилмаган, қадди эгилмаган экан. Сабабини суриштиришса, фарзандларим юзимни ерга қаратмади, одобли бўлди, шунга қаддим ғоз, деб жавоб берибди. Қаранг, Зоирхон ака ҳам мағрур турибдилар. Негаки, уларнинг ҳам етти фарзандлари одобда баркамол.

Яна кўп қутловлар бўлди. Юбилей тугагач, Сиз — отажон бизга шундай деганингиз ҳамон ёдимда: «Уч қизим — жону жаҳоним, тўрт ўғлим — қайрилмас қанотларим, ҳаммангизга раҳмат. Шу вақтгача ҳеч бирингизнинг орқангиздан ёмон гап эшитмадим, бундан кейин ҳам Ҳасанхўжа домланинг айтганларини эсдан чиқар-

манглар, ахлоқли, камтар бўлинглар, қаддимни ғоз ту-
тиб юрай».

Отажон, мен хаёлан ҳар куни Сиз билан сўзлашаман, ру-
ҳингиздан мадад оламан. Қулоғим остида пурҳикмат сўзла-
рингиз садоси эшитилади. Тушларимда йўлдош бўласиз.
Сизнинг жисмингизгина орамизда йўқ, лек Ўзингиз ҳами-
ша биргасиз. Сиз ҳақингиздаги хотиралар сизни бир кун
бўлса-да, эслатмай қўймайди. «Бундайлар мингдан бир
чиқса чиқади, бўлмаса йўқ», деганларида юрагимни ар-
мон ўртаб юборади. Ахир улар Сизнинг номингизни айти-
шаяпти. «Зоирхон ота» дейишолмайди. Сиз шунчалик эрта
кетдингизми, Отажон? Ҳа, 61 ёш Сиздек инсонга нима ёш
эди, Отажон? Ким билан суҳбатлашмай, Сизни тилга ола-
ди. Эҳ, Отажон, минглаб одамнинг меҳрини қозониш, ти-
лидан тушмаслик ҳаяжон ва ҳурмат билан Сизни эслашлик
кўнглимизни тоғдек кўтаради. «Қандоқ отам бор эди», дей-
ман. Аммо яна армон юрагимни зирқиратади: «Қайдасиз,
отажон? Нега эрта кетдингиз, қиблагоҳ?!»

Ҳа, айтганча, куни кеча маҳалладошимиз, шоир Рўзи-
муҳаммад Хоразмий билан суҳбатлашдик. Улар ҳар сафар
қабристонга кирганларида, албатта, Сизнинг қабрингиз
бошига ҳам бориб, тиловат қилар эканлар. «Зоирхон ака
топилмас инсон эди. Унинг боши электроника эди: ҳар қан-
дай жумбоқни ҳеч кимни ранжитмай тезда ҳал қиларди.
Юрагида ўт-олов бор эди, ўзи ёниб яшади ва ёниб ишлади,
шунинг учун ҳам хотирамизда ўтдек ёниб ўчмай келаяп-
ти», — деб Сиз ҳақингизда ўзлари ҳам ёниб гапириб, ушбу
тўртликни ўқидилар:

Икки қўшчига деб зарур битта бош.
Колхозга бош эди эр қалбли оташ.
Олам мужассам тож Зоирхон боши,
Шу ерда ётибди ёстиқсиз, ёнбош.

Юрагим зирқираб кетди. Дил тубида армон яна бўзлади:
Эй эр қалбли оташ Отажоним, ҳамон Сизни қўмсайман,
Сиз қайдасиз, Отажон? Нега йўқсиз, Отажон?

Сиз яна кўз ўнгимда жонланаяпсиз, ҳазилкаш, қувноқ Отажоним!

Косада ёғли қатиқ турибди. Олиб ичсам, ширин, шакар қўшилган.

— Эй ширин бўлиб кетибди, ичмайман, — десам, кулиб дедингиз.

— Шакарини ажратиб ташлаб ича қол!

— Вой, қатиқдан шакарни ажратиб бўларканми?

— Йўқ, бўлмайди, шуни унутмаки, ҳаётда ҳам шундай, ширин ва нордон кунлар аралаш келади, шунинг учун аччиқ кунларда ширин кунларни эслаб, умидсизликка тушмай яшаш керак.

Қатиқни қандай ичиб юборганимни билмай қоламан. Эҳ, доно Отажоним, сўзларингиз хумор қилади, аммо энди Сизни топа олмайман. Изларингизга, сўзларингизга зор бўлиб яшайвераман. Юрагимда эса армон бўзлайверади, бўзлайверади: Сиз қайдасиз, Отажон?!

Яна эсаяпман, Отажон. Биз ҳеч қачон чеҳрангизда норозилик, кўзингизда ғазаб кўрмаганмиз. «Истиқлол нури»нинг жамотчи муҳбири Турғун ака Жўраев ҳам айтадилар: «Раислар ҳузурига киришга ийманардик, лекин Зоирхон ака бошқача эдилар. Бир куни билмасдан эшикни очиб кираман, десам, йиғилиш бўлаётган экан, хижолат бўлиб эшикни ёпаётсам, дарҳол ёнимга келдилар. «Сиз дам олиб ўтира туринг, ҳозир 10 минутдан кейин мажлисни тугатаман, бафуржа гаплашамиз», деб кириб кетдилар. Ана маданият ва одамга иззат-ҳурмат. Зоирхон ака билан суҳбатлашар эканман, уларнинг донгдор раис, ишбилармон раҳбар эканликлари ёдимдан чиқиб, ўз туғишганларим билан дилдан самимий суҳбатлашаётгандек бўлардим».

Эҳ, суҳбатлари дилкаш, бағри кенг, сабри уммон отажоним, қани энди у суҳбатлар? Биз бирор нарсадан норизо бўлсак, дарҳол кўнглимизни кўтарар эдингиз: «Яхшилик қилавер, бир кун қайтади, кек саҳлама», «Ёмонликни ҳеч кимга раво кўрма, шу оилага муносиб фарзанд бўл». Мана, сизнинг насиҳатларингиз билан ҳамма фарзандлар оилада бахтимизни, ҳаётда ўз ўрнимизни топдик. Фақат бу кунлар-

ни Сиз кўрмаяпсиз. Яна армон бўзлайди: Сиз қайдасиз, отажон, нега йўқсиз, Отажон?!

Отажон, сиз ниҳоятда дилкаш, билимдон инсон эдингиз. Олимлар даврасида ҳам, оддий инсонлар даврасида ҳам уларга мос гапларни топиб гапирардингиз. Барча янгиликлардан хабардор эдингиз. Эҳ, зукко отажоним! Сиз ҳеч ким ўйламаган ишларни топар эдингиз-а?

70-йиллар эди. У вақтда видео, компьютер, қўл телефонлари йўқ эди. Сиз ҳар йили дам олишга кетиш олдида магнитофонга овозимизни ёзиб олардингиз. Баъзан билдириб, баъзан билдирмай «Соғинганимизда эшитамиз, ўртоқларимга кассетани қўйиб бераман, қани шеърларингними, ашуланими яхшилаб айтиб бер», — дердингиз. Жиянларим ашула айтиб беришарди, укаларим эса уялиб «эй, эй» деб туришарди. Сиз эса, бари-барини ёзиб олардингиз. У ёқдан эса дўстларингиз билан бўлган суҳбатларни тасмага тушириб қайтардингиз ва «Мана, ҳар куни сизларни эслаб гаплашдик», деб кассетани қўйиб эшиттирар эдингиз. Ҳамон шу кассеталар бор, Отажон! Овозингиз бору, ўзингиз йўқ, Отажон!

Сиз юборган табрик хатларини кўз қорачиғидек сақлаб қўйганман. Дастхатингиз чиройли, билдирган ниятларингиз ширин эди, Отажон! Доим бахт тилардингиз. Ниятларингиз ушалди. Фарзандлар бахтлимиз, тахтлимиз, аммо армон бўзлайди. Бахтимиз сиз билан бут эди, отажон! Сиз қайдасиз, отажон?! Нега орамизда йўқсиз, отажон!? Ана, ҳаётингизни сўнгги кунлари кечаётган, аммо биз ўйламаган айрилиқ кунлари арафаси. Сиз бетобсиз. Сизни кўргани келаётган одамлар оқими камаймайди. Ҳатто навбат кутиб туришади. Сиз ҳамма-ҳаммага бор кучингизни тўплаб фақат «Раҳмат» дейсиз. Ҳеч кимга, ҳатто шифокорларга ҳам шикоят қилмайсиз. Биз эмас. Сиз бизнинг кўнглимизни кўтарасиз. Бирор марта умидсизликка тушмайсиз, аммо ғойибдан куч тўплаб, кунора қабристонга, бувимнинг қабрларига чиқиб келасиз. Атрофни тозалатасиз, Қуръон тиловат қиласиз, чамандек очилган гулларга термуласиз. Ўшанда бувим вафот этганларига бир йил тўлаётган эди. Эҳ, бувим

сизни қандоқ ардоқлар эдилар? Ахир, ўн тўрт фарзанддан ёлғиз Сиз ва бир қизлари қолганди. Сиз-чи, «Ёлғизим онам», — деб тобут кўтарганингизда йиғламаган одам қолмаганди. Ким ўйлабди ўшанда, бир йил ўтгач, худди шу куни «Отам» деб бўзлаб сўнгги йўлга кузатишимизни? Отажон, куз фаслини ёқтирмай қўйдим. Сарғайган барглар узилиб тушаётган бу фаслда бувим, Сиз, акажоним ҳаётининг сўнгги япроқлари ҳам узилди. Чорасизман, Яратган Аллоҳнинг ўзи Сизларни дунёга келтирди, ўзи марҳаматига олди. Аммо армон ҳамон бўзлайди: Меҳрингизга тўёлмадим-ку, отажон!

(“Истиқлол нури” 6 июнь 1995 йил)

ТОПИЛГАНИГА ҚУВОН

Қайнонам ошга гуруч тозалаётган эдилар. Бирдан мени ошхонадан чақириб, сўраб қолдилар:

- Болам, узугингиз қани?
- Қайси бирини айтаяпсиз?
- Йўқотиб қўйиб, топдим деган узугингиз-да.
- Уйда, нима эди?
- Қани олиб чиқинг-чи!

Мен уйга кириб йўқотиб «топган» узугимни олиб чиқарканман, «Ёлғон барибир фош бўларкан» дея юрагим орқага тортиб кетди.

Қайнонам узукни қўлларига олдилар ва гуруч ичидаги худди шундай иккинчи узукни кўрсатиб сўрадилар:

- Буниси кимники? Гуруч тозалаётсам, ичидан чиқиб қолди.

Қўлимда иккита бир хил узук. Уларга тикилар эканман, бундан бир неча ойча аввал рўй берган воқеа кўз олдимга келди. Ўшанда ишга кетаётгандим, қайнонам меҳрибонлик билан дедилар:

- Болам, мош очилтириб қўйибман, гуруч солиб, иссиқ-қина ичиб кетинг.

«Хўп» дедим-у, гуруч олиб чиқиб, қозонга солиб юбордим. Мошхўрда ичаётганимизда ойим «Боя қўлингизда узу-

гингиз бордек эди, тақиб олинг», дедилар. Дарҳақиқат, узук, зирак, занжиримнинг кулони бир хил янтарь тошидан ишланган бўлиб, бир-биридан ажратиб тақмас эдим. Боя ҳаммасини тақиб олганим ёдимда, узукни ечмаганим ҳам аниқ, лекин узук қани?

Уйга кириб, ҳаммаёқни қарадим, йўқ. Ойим эса ўз ишлари билан банд бўлиб, узукни унутган эдилар. Ишда ҳам кўнглим ғаш бўлиб юрдим. Кечқурун онамни кўргани уйга бордик, улар шифохонадан келган эдилар, шунинг учун узугимни йўқолганини адамга айтдим.

— Ҳеч кимга билдирмагин. Узугинг тушиб қолгандир, балки топилар, бўлмаса ачинма. «Йўқолса қайғурма, топила қувон», деган мақолни эшитганмисан? Зинҳор «йўқолди» дема.

— Ахир мен уларга айтмоқчи эмасдим, ўзлари билиб қолиб сўрадилар-ку.

— Чакки бўлибди, майли ҳалиям кеч эмас, уйда турган экан, дегин, — дедилар-да, синглимга атаб олинган худди шундай узукни олиб, қўлимга тақиб қўйдилар. Мен ҳеч нарса сездирмай тақиб юравердим.

Бугун эса бундан бир неча ой аввал гуруч олаётганимда идиш тагига сирғалиб тушиб қолиб, ойим топиб олган узук ва аслида синглимники бўлиб, мени кўнгилхираликдан қутқарган иккинчи узукка тикилиб, воқеани сўзлар эканман, адамнинг оқил иш тутганларидан шод эдим. Ойим ҳам «Қандоқ ақлли қудам бор, шундай одам етти иқлимда ҳам топилмайди, энди бу узукни обориб беринг» дедилар.

Ҳа, отам шундай доно инсон эдилар. Бизни ҳар бир сўзни ўйлаб айтишга чақирар эдилар. «Кўнгил — бир пиёла, синса бутлаб бўлмайди, чегаласанг, бундай пиёлани кўнгил тортмайди», - дердилар. Қайнона-қайнотам, турмуш ўртоғим ҳам отам номини доимо чуқур ҳурмат билан тилга оладилар.

Дарҳақиқат, тиг яраси битади, аммо тил яраси битмайди. Кўнгилсиз гапнинг кечиккани яхши, деб халқимиз бежиз айтмаган. Ўйламай айтилган бир оғиз сўз инсон ҳаётини заҳарлаши ҳеч гап эмас. Аксинча, «Етти ўлчаб бир кес»,

деган нақлга риоя қилиб яшаш эса, ҳаётимизни нурли ва мазмунли қилади. Бунга эса юқоридаги икки воқеа ҳам далил, ҳам сабоқдир.

Демак:

Тилингни авайла, омондир бошинг.

Сўзингни қисқа қил, узаяр ёшинг.

(*"Истиқлол нури"*,

13 июль 1995 йил)

ОҚИЛ ШОГИРД — БОШДАГИ ТОЖ

Рўпарамда туради сурат,

Сиздан қолган ажиб хогирот.

Сурат сўзлар, кўзимда ҳайрат,

Ёнимда қўлловчи руҳингиз сийрат.

Отажоним, суратингизга боқиб Сизга сўзламоқчи бўлганларим руҳингизни шод этгусидир. Қаранг, йиллар бир-бирини қувалаб, умр оқар дарёдек ўтаверар экан. Кечагина Сизга ҳавас қилиб, «Мен албатта ўрнингизни бо-саман, раис бўламан» деган болакай шогирдингиз Искан-дар бугун эзгу ишларингизни давом эттириб, эл-юрт олқ-ишини оляпти. Кунги кеча таваллудингизга 75 йил тўлиши муносабати билан маҳалла оқсоқоли Зайниддин Нуридди-нов, жамоа хўжалиги аъзолари оқил шогирдингиз бошчи-лигида сиз яратган сўлим боғда катта тадбир ўтказиб, халққа ош бердилар. Эрта тонгдан номингизни қалб тўрида сақлаётган инсонлар сизни хотирлаш учун бу ажиб мас-канга йиғилдилар. Туман ҳокимининг биринчи ўринбоса-ри Ниғматилла Муҳамедов, туман ижтимоий таъминот бўлими раҳбари Рустам Акбаров, дўстингиз, «Уч оғайни ботирлар»дан бири Сиддиқжон Маҳмадҷоновларнинг Сиз ҳақингиздаги дил сўзлари барчани тўлқинлантириб юборди.

Туманда уч қаҳрамон бор, деган гап юрарди. ғиёсид-дин Умаров, Сиддиқжон ва Зоирхон акалар. Зоирхон ака

деганда оқил ота, мўътабар инсон, деҳқонларнинг сардори кўз олдимизга келади. У инсон мактаб, маърифат, миллат учун хизмат қилган, боғ яратган, ободонлаштириш, қурилиш ишларини амалга оширган. Биз ўтирган шу гўзал боғ, у киши қурдирган шифохона, мактаб, Ватан уруши қатнашчилари хотирасига тикланган майдон, «Шон-шуҳрат музейи», иссиқхоналар Зоирхон аканинг тафаккур, тасаввур меваси бўлиб юзага чиққан. Барча нарса, амал ҳам ўткинчи, фақат яхшилик қолади, у инсон учун абадий ҳайкал. Бу қишлоқнинг бахти бор экан. Искандарбек Зоирхон аканинг чироқларини чиройли ёқиб, эзгу ниятларини амалга ошириб, ишларини давом эттиряпти, деб Рустам ака сўзлаганларида қай бир инсон дили ёришмади дейсиз? Ким ҳам «Мен ҳам яхшилик қилай, эзгу ном қолдирай» деб ният қилмади дейсиз? Ёки ким ҳам суюкли шогирдингизни «Мартабаси бундан-да баланд бўлсин» дея дуо қилмади, дейсиз. Ҳа, Искандар ҳам сиздек эл дуосини олаётган, бутун эътиборини халқ турмуши, ободончилик учун қаратаётган ёш, аммо кўпчиликка бош бўлаётган оқил йигит. Халқимизда «Шогирдинг оқил бўлса, бошингдаги тож» деган доно нақл бор. Искандар — бошдаги тож, содиқ шогирд, салоҳиятли раҳбар бўлиб етишди. Отажоним, унинг бугунги камолини кўрсангиз, дўстларингиз садоқатини, эл меҳрини, номингиз ҳурмат-ла тилга олиншини ҳис этолсангиз нақадар миннатдор бўлардингиз. Биламан, руҳингиз ҳаммасини ҳис этади, сезади.

Сиз билан хаёлан суҳбатлашгач, туш кўрибман. Жаннат мисол сўлим боғда, баланд кўшкда Сиддиқжон ака, Рустам ака, Зайниддин ака, бир томонда оппоқ тахтда Искандар лолақизғалдоқлар билан қопланган баланд адирда сиз билан бирга ишлаган қадрдонларингиз, бир томонда эса 40 ёшида бу дунёдан бевақт кетган марҳум Фозилхон акамиз турган эмишлар. Сиз оппоқ кийимда қаддингизни ғоз тутиб, тоғ чўққисиди туриб, барчага бошингизни эгиб «раҳмат» дебсизу, Фозилхон акам билан оппоқ булутлар орасига сингиб кетибсиз.

Бу тушни бежиз кўрмадим, шекилли. Сиз ўша куни биз билдиrolмаган ташаккурни айтиш лозимлигига ишора қилдингиз. Падари бузрукворим, тушимга кириб, огоҳ этганингиз, камчиликларимизни ўз вақтида етказа билганингиз учун Оллоҳга шукр! Оила аъзоларимиз миннатдорчилигини кеч бўлса-да билдирайлик: — Азизлар, отамизни хотирлаганингиз, номларини маҳалла, кўча, мактабга муҳрлаганингиз, садоқатингиз учун сизлардан қарздормиз.

Хушовоз хонанда Маҳмуджон Азимовнинг ўша куни куйлаган қўшиғи қулоғим остида жаранглайверади: «Яхшига қилсанг яхшилик, ҳам айтади, ҳам қайтади».

Яхшилар сафи кенгаяверсин, яхшиларга доимо эл дуоси ёр бўлаверсин. Ушбу қалб сўзларимизни айтишдан муддаомиз, аввало, барчага миннатдорчилик билдириш, қолаверса яхшилик, эл-юрт учун хизмат ҳеч қачон унутилмаслигини ёшларга жонли мисол орқали уқтириш, устозларни эъзозлаш шогирднинг бурчи эканлигини яна бир бор эслатиш, яхшилардан ибрат олишга чорлашдир.

(“Истиқлол нури”, 20 май 2002 йил)

IV БҰЛИМ

МЕҲРИНГИЗ ҚҰМСАЙМАН, ОТАЖОН

Юрагимда симирлар армон,
Отажоним кўрмоққа зорман.
Орзуимга етишим гумон,
Меҳрингиз қўмсайман, отажон.

Тўёлмадим тинглаб сўзингиз,
Тополмадим излаб изингиз.
Меҳр тўла чақноқ кўзингиз,
Меҳрингиз қўмсайман, отажон.

Рўпарамда туради сурат,
Сиздан ёдгор ажиб хотирот.
Сурат сўзлар, кўзимда ҳайрат,
Меҳрингиз қўмсайман, отажон.

Мағрурлик ёт, эдингиз камтар,
Бизлар учун меҳрибон падар.
Соч оқариб, кетгунга қадар,
Меҳрингиз қўмсайман, отажон!

ОТАМ ХОТИРАСИГА

Номингиз тиллардан тушмайди мудом,
Бугун қошингизда айтамиз салом.
Сиз юрган йўлларда чечаклар қолди,
Эзгу ишларингиз баҳосин олди.

Умр — оқар дарё. ширин бир рўё,
Ҳеч ким мангу қолмас, ўткинчи дунё.
Лек ибратли умрингиз биз учун сабоқ,
Йўлимиз ёритувчи машъалдир — маёқ.

Қолди Сиздан боқий ном, эзгу фазилат,
Сермаъно сўзингиз — ажойиб хислат.
Фарзандингиз учун — бу буюк мерос,
Элу юртга эса ўчмас хотирот.

Олқишлаб, шарафлаб азиз инсонлар,
Номингизга бериб янада сайқал.
«Сиз мангу яшайсиз дилимизда», деб,
Қўйдилар шон-шуҳрат уйига ҳайкал.

Ташаккур билдирай меҳнат аҳлига,
Дилдаги ҳурмат, садоқати чун.
Таъзим айлайин умрим борича,
Оташин меҳрию муҳаббати чун.

ҚЎМСАШ

Нуроний отахонлар
Давраларни тўлдиранар,
Жума намозга дея,
Масжид сари отланар.

Ёшу қари жам бўлиб,
Тўйлар томон йўл олар.
Сизни топмай отажон,
Кўзим термулиб толар.

Дўстларингиз тоқ бўлди,
Сиз жуфтидан айрилиб,
Кўз ёшим ёмғир бўлди,
Қанотларим қайрилиб.

Энди дўстлар даврасида,
Сиз абадий йўқмисиз?
Осмонга учиб, қайтмай
Қолган Ҳумо қушмисиз?

Орзуларга етганда,
Поймонангиз тўлдимми?
Қизларингиз ғунчадек,
Айрилиқдан сўлдимми?

Армонимсиз, оҳимсиз,
Дардимга ким ҳам етгай?
Кўзимдаги ноламсиз,
Ёшимни ким аритгай?

Кундуз бўлсам беором,
Тунлари парвонасиз.
Равшан этгач дилимни,
Йўлига равонасиз.

Озор етса қалбимга,
Тушимда ҳам сергаксиз.
Руҳим соғинчдан толса,
Суягувчи тиргаксиз.

Жисмингиз йўқ орада,
Руҳингиз мангу ҳамроҳ.
Майли, тушимга кириб,
Этингиз доим огоҳ.

Юрагим урар экан,
Унда сиз ҳам яшайсиз.
Токи тирик эканман,
Хаёлимда боқийсиз.

Қалбга ўчмас чўғ солиб,
Ловуллаатган гулхансиз.
Номингиз яшар мангу,
Эл ичида дostonсиз.

ОНАЖОНИМ

Жонингизга дармон бўлай, десам дармоним – онам,
Қалбингизни ёритолмам, моҳитабоним – онам.

Тахт берурман, бахт беролмам дея бахтим тилагувчи,
Орзуларим қанотисиз, комил, камроним – онам.

Кимдир кўнглим султон дер, кимдир ўзим султон дер,
Маним чун гулфишоним, беку султоним – онам.

Тундан сўнг кун келгандек, хуш дамлар келар дея,
Ойдек ёруғ кунларга етказган сарбоним – онам.

Ажинсиз пешонангиз, ойдек гул чеҳрангизга,
Тақдир тортмиш чизиқлар, оҳ, дилистоним – онам.

Қушларга осмон азиз, куйлар қўшиғин фалакда,
Мен чун азиз Ер, унда Сиз, ширинзабоним – онам.

Мадҳингиз битмиш Маҳмуда, онажоним – Каъбам деб,
Умрингиз бўлсин жовидон, жону жаҳоним – онам.

САБРДАНДИР ТУПРОҒИНГ СЕНИНГ

Юрагимда инграб дер соғинч:
“Ҳижрон тоши ташлади эзиб,
Ҳамон йўлдош армон ва ўкинч,
Сабр қилиб кетдим-ку тўзиб!”

Соғинч, сенга не ҳам деяйин,
Сабрдандир сенинг тупроғинг.
Майли, сени ўзим суяйин,
Ёш кўрмасин асло қароғинг.

Соғинч, майли, юрагимда қол,
Дардим ила бўла қол ҳамдан.
Отажоним қўмсаб мен, беҳол –
Бўлсам, таскин беролгин мудом.

Сен борсанки, хотирам тиниқ,
Ёд этурман бузрукворимни.
Хонадоним руҳи-ла ёниқ,
Тўкиб солдим дилда боримни.

Юрагимда инграмас соғинч,
Армон ила дардлашар ҳамон.
Улар қалбга беради овунч,
Юракка-чи, туганмас дармон.

АЙЛАНАЙ

(Ушбу газалимни муҳтарам онам Маърифат Султон
қизларига бахш этгум)

Ҳар кунимни ёритгувчи қуёшимсиз, айланай,
Савоб йўлга бошлагувчи сарбонимсиз, айланай.

«Вафосизда ҳаё йўқдур» деб айтурсиз, онажон.
Номусимни сақлагувчи посбонимсиз, айланай.

Юрагимга дарду алам парда тортса булутдай,
Ёмғирини тарқатгувчи осмонимсиз, айланай.

Ҳаётимга шубҳа-гумон учиб келса хазондай,
Балолардан асрагувчи қўргонимсиз, айланай.

Боғингизда бир ниҳолман, орзум: бўлай чинордай,
Парваришлаб яшнатгувчи боғбонимсиз, айланай.

Онажоним, пок вужудлар сиздан олсин андоза,
Эътиқодга ундагувчи жаҳонимсиз, айланай.

Дил сўзини, сўнг ўзини фидо қилар Маҳмуда,
Пок иймонга чорлагувчи муршидимсиз, айланай.

ЖАЛИЛОВЛАР СУЛОЛАСИ КЕНГАЙМОҚДА

ОИЛА АЪЗОЛАРИМИЗ ҲАҚИДА

Онажоним – Каъбам менинг

“Жаннат оналарнинг оёғи остидадур”. Ушбу ҳадисни биз 6 фарзанд ҳеч он унутмаймиз. Онажоним отам билан 40 йил аҳил яшашди. Бир-бирларига қаттиқ гапирганларини ҳеч эшитмаганмиз. Фарзанд тарбиясида ҳам фикрлари бир жойдан чиқарди. Онам уруш туфайли мактабни тугатиб ўқишларини институтда давом эттира олмаганлар. Лекин оқила, ўқишни қадрлайдиган онам ҳозир ҳам кўп ўқийдилар. Ҳар бир фарзандга тегишли ҳадисми, мақолми, тагига чизиб қўядилар ва уйга борганимизда секин чақириб ўқиб берадилар. Ҳар ҳафта албатта “Бекажон”, “Оила ва жамият” газеталарини Равшан акам олиб келиб, онажонимга берадилар. Дам олиш кунлари ота ҳовлимиз – онажоним ҳузурларига ошиқамиз. Саксон ёшга яқинлашиб қолган онажонимиз бир зум тинмайдилар – хамир ёйиб, ўз қўллари билан сомсами, норинми тайёрлашга киришиб кетадилар. Набира келинлари Муяссархон доимо “бувижон” деб ёрдамга шай. Ҳовлимизда ранг-баранг гуллар чамандек очилиб ётади, мевали дарахтлар ҳосили ерга теккудек, узумнинг турли навлари бор. Онажонимиз отамиз яратиб кетган боғни яшнатяптилар, айниқса, укам Шавкатхонда боғ ишларига ҳавас ўзгача. У жиянларига ҳам боғ ишларини, боғдорчиликни эринмай ўргатади. Куз фаслида ҳар биримизга “Сизнинг ҳаққингиз бу” деб челақ-челақ ҳусайнидан узиб беради. Қўли очиқ, тўғрисўз кенжа бу укамизни ҳаммамиз ҳурмат қиламиз, кўнглига қараймиз. Фарзандлари Носирхон ва Дилбар камолини кўрсин.

Укам Авазхон ҳам ота касбини давом эттирмоқда. Иссиқхонада етиштирилаётган сабзавот маҳсулотлари билан халқимиз дастурхонини тўлдирмоқда. У ерни, боғни севади. Умр йўлдоши Нарғизахон – нозик дидли, ширинсўз. Халқ таълими аълочиси бўлган бу келинимиз ўзининг камсуқумлиги, пазандаю покизалиги билан кўнглимиздан жой олган. Ўғиллари Азизхон – Тошкент вилояти ички ишлар бошқармасида ишлайди, қизлари Барнохон – Низомий номидаги педагогика университети III курс талабаси, келинлари — Мухлисахон ҳам талаба, бўлғуси доришунос. Неваралари – Улуғбек, Эъзоза, Хондамирлар тўртинчи авлод вакиллари, яъни Зоирхон – Авазхон – Азизхон – Хондамир. Ажаб эмас, Хондамир катта бўлиб фарзандларига бу китобни етказса, улар етти авлодини билиб олади. Дарвоқе, ушбу китобга ҳам укам Авазхон ҳомийлик қилди.

Равшанхон акам отамизга жуда ўхшайдилар. Улар ҳам келинойим Зуҳра Жалилова – Тошкент туманидаги 9-мактаб директори, Халқ таълими аълочиси, оқила, ўн ўйлаб бир гапирадиган, оғир, вазмин, мулоҳазали аёл билан 2 ўғил, 2 қизни рисоладагидек тарбиялашди. Катта қизлари Шоирахон, куёвлари Ҳасанжон, неваралари Беҳзод ва Саидалар, кичик қизлари Назокат ва куёвлари Бобуржон, неваралари Дилбар ва Акбарлар ойи, дадаларига доим парвона. Ўғиллари Журъат, келинлари Муяссархон, кичик ўғиллари Жамшид – акамнинг ишонган тоғлари.

Равшан акам ота ҳовлида онам ва укам Шавкатхон билан яшайдилар. Хонадон файзи, уй ободлиги, дастурхон тўкинлиги, меҳмонларнинг қутлуг бу маскандан узилмаслиги – Равшан акам, келинойим, укам онажоним туфайлидир.

Ҳаммамиз катта ўғил – Фозилхон акамни жуда ҳурмат қилардик, улардан бироз ҳайиқиб ҳам турардик. Умрлари қисқа экан, 41 ёшда оламдан ўтдилар. Маҳмудахон келинойимиз 3 ўғил – Дилшод, Даврон, Жавлон, 2 қиз – Шаҳноза, Дилдорани тарбиялаб оёққа турғаздилар. Ҳозир икки келин, икки куёв, саккиз неvara кўриб, кенжа ўғилни уй-

лантириш тараддудида юрибдилар. Доимо ўғил, набира-ларини олиб онажоним ҳузурларига келиб турадилар. Афсус, жиянимиз Дилдорахоннинг ҳам умри қисқа экан, икки фарзандли бўлганда 24 ёшида вафот этди. Келинойим бу огир синовни ҳам бардош билан енгдилар. Неваралари – Дониёр, Жаҳонгир, Нозимахон, Зоирхонлар Чуқурсойдаги аввалги ҳовлимизда келинойим билан яшайдилар.

Айтганча, қувноқ, ҳазилкаш, айнаи вақтда бир сўзли “Ўғлимга ё адамнинг, ё додамнинг исмларини қўяман” деб ният қилган Даврон ўғлига отамизнинг номларини қўйди. Тўрт авлод вакиллари – Зоирхон – Фозилхон – Давронхон – яна Зоирхон.

Авлодимиз давомчилари соғ-омон камолга етсинлар.

Қизлар, қизлар, жон қизлар

Отажоним биз уч қизни – камина, Ферузахон, Дилфузахонни еру кўкка ишонмасдилар. Ўқишимиз учун ҳамма шароитни яратиб бергандилар. Қаерга бормоқчи бўлсак ҳам “Оқ йўл” дердилар. Онам эса “Москвага борамиз, деяптику” десалар ҳам “Қизларимга ишонаман, юзимни ерга қаратишмайди, юрт кўрсин” дердилар.

Мен ТошДУ (ЎЗМУ)нинг филология факультетини тугатиб, илмий иш билан шуғулланмоқчи бўлдим. Соғлиғим яхши бўлмай қолгани учун адам “Аввал соғлиқ, оила керак, қолгани секин бўлаверади”, – дедилар. Адажоним маслаҳатлари билан мактабда ишляппман. Халқ таълими аълочиси бўлдим, “Соғлом авлод учун” ордени билан тақдирландим. 24 йилдирки, Юнусобод туманидаги 274-мактабда она тили ва адабиёти фанидан дарс бераман. Айнаи вақтда севимли машғулотим – журналистикани ёнма-ён олиб бораман. “Маърифат” газетасида мухбир бўлиб ҳам ишляппман. Турмуш ўртоғим – Баҳодир Валиев доим мени қўллаб-қувватлайдилар, маслаҳатларини аямайдилар. Баҳодир ака Тошкент туризм касб-ҳунар коллежида маънавий-маърифий ишлар бўйича директорнинг биринчи ўринбосари бўлиб ишлайдилар. Қизимиз – Гулюзхон Орифжо-

нова ЎзМУ филология факультетининг магистратурасини битирди, айти кунда “Тонг юлдузи” газетасида бўлим му-дири, куёвимиз – бош иқтисодчи Санжарбек билан фар-зандлари Азаматбек ва Аслзодани тарбиялаб, тинч-тотув яшамоқдалар. Ўғлимиз Бахтиёржон яқинда Тошкент дав-лат маданият институтини тугатди.

Ўртанча қиз Ферузахон барчага меҳрибон, жонкуяр. Умр йўлдоши, кимё фанлари номзоди Улуғбек Мансуров, фарзан-длари Беҳзод ва Азизахонлар билан намунали оила бўлиб ҳаёт кечиришмоқда. Ферузахон – болалар шифокори, у рес-публика шошилинич тиббий ёрдам илмий марказида педиатр.

Кенжа қиз – Дилфузахон ҳаммадан ўтди. У –Тош МИни битирган, ҳамманинг соғлиғи ҳақида қайғуради. Яқинда Анг-лияда ўқиб, умумий амалиёт шифокори бўлиб қайтди. Умр йўлдоши – Зикрилла, фарзандлари талаба Зиёдулла, Моҳи-ра ва кенжатоғи Зиёвиддинларни суюб яшайди. У бизнинг бош маслаҳатчимиз, опа-ака, ҳатто келинойилар ҳам у чиз-ган чизиқдан чиқмаймиз. Бизни бирлаштирадиган, ота ҳов-лида йиғиб лийдорлаштирадиган ҳам – Дилфузахон.

ҚАЛЪЛАРДА ЎЧМАС ЧИРОҚЛАР

Гўзал туйғулар куйчиси Фузулий ёзмишлар:

Муҳаббатсиз кишининг кўнгли қишдир, асли ёз ўлмас...

Кўзлари доим кулиб тургувчи Зоирхон Жалиловнинг кўнгли ҳамиша баҳор, ёз каби нурафшон, ҳароратли эди. Унинг қадами етган жой гулзор, боққа айланарди.

Тошкент туманининг собиқ Охунбобоев номли жамоа хўжалиги худудида яшовчи ёши улуғлар 1963-1988 йил-ларда хўжаликка раҳбар бўлган Зоирхон акани ҳамон эҳти-ром билан эслайдилар. Қишлоқдаги энг катта мактаб, ҳам-мом, иккинчи жаҳон урушида ҳалок бўлганлар хотирасига ўрнатилган ёдгорлик қурилишида ташкилотчи, раҳбар бўлганди.

– Янгиликка ўч одам эди, – деб эслайди туман меҳнатни муҳофаза қилиш ва ижтимоий ҳимоя бўлими бошлиғи Рустам Акбаров. – Бир йили Болгарияда бўлиб келди, аслида, дам олгани боришганди. Сафардан катта дафтарни тўлдириб қайтди. У ернинг экинлари, мева-чевалари, об-ҳавосигача ёзилганди. Ўша йили хўжаликда биринчи марта пленка тагига экин экиб, ҳар йилгидан эрта кўчатлар етиштирдик. Зоирхон ака бу усулни Болгарияда кўриб, қонун-қоидаларини ўрганиб келган экан.

Ҳақиқатан ҳам, инсон ҳаёти учун ердан ҳам беминнатроқ саховатпеша бўлмаса керак. Шу боисдан эл фаровонлиги, дастурхонлар тўкинлиги, юрт ободлигини ўйлаган одам аввало ерни тўйдиради, унинг ҳар қаричини қадрлайди.

– Зоирхон ака қишлоқни, хонадонларни гулзор, мевазор, соя-салқинли дарахтзор бўлиши учун одамларни рағбатлантирарди, – дейди шогирди Искандар Фозилов. – Неча ўн йиллар давомида қаровсиз ётган қабристонларни ҳам обод қилиб, кексаларнинг дуосини олган.

– Туғилиб ўсган ҳовлимиз мисоли бир боғчага ўхшайди, – ҳикоя қилади кенжа ўғил Шавкатхон. – Тошкентда бодом ўсмайди, дейишади, бизнинг ҳовлимизда бодом шигил мева қиларди. Ўша пайтларда фақат бизникида хурмо дарахти бор эди. Уларнинг ҳаммасини дадам ўз қўллари билан экканлар. Кейинчалик етти фарзанд улғайиб уйлижойли бўлганимиздан сўнг бизнинг хонадонларимизга ҳам Шредер номли боғдорчилик, узумчилик ва виночилик илмий ишлаб чиқариш бирлашмасидан ҳар хил мевали дарахтларни олиб келиб ўтқазиб берганлар. Баракали қўлнинг хосиятиданмикин, дадам эккан олхўри дарахтларининг ҳамма меваси қўшалоқ бўлади.

Зоирхон Жалилов фарзандларини жуда ёшлигидан китобга, адабиётга муҳаббатли қилиб ўстирди.

– Дадам жуда кўп китоблар олиб келардилар, – деб эслайди Ферузахон. – Тўғри, уларнинг ҳаммасини ўқиб чиққани ҳар доим ҳам вақтлари бўлмасди. Лекин биздан ўша китобларнинг мазмунини сўрардилар. Ҳозир ҳаммамизнинг уйимиздаги энг ката бойлигимиз – китоблар. Дадам ҳатто

8-синфни битириб, уруш йилларида ўқишни давом эттиришга имкониятлари бўлмаган ойимни ҳам ашаддий китобхонга айлантирганлар.

Ҳа, етмишдан ошган Маъфиратхон ойининг бирор кунлари китоб мутолаасисиз ўтмайди. Шунчаки вақтни ўтказиш ёки воқеаларга қизиқиб эмас, балки ҳар сатрнинг маъзини чақиб ўқийдилар. Онаизор-да! Ҳаттоки ўқиган китоблари, мақолаю хабарлар қайси фарзандларига керак бўлишини ўйлаб, саҳифа четига қайд қилиб қўядилар. Табобатга оид маслаҳатларга ихлос билан амал қиладилар.

Зоирхон Жалиловни элга суюкли, ҳурматли қилган фазилатларидан бири самимийлиги, одамшавандалиги эди.

– Ўша пайтларда кўпчилик оилавий муаммоларини ҳал қилишда ёки маслаҳатли ишлари бўлса ҳам дадамнинг олдиларига келишарди, – деб хотираларга берилади Равшанхон. – Дадам айвонимизга чиройли жой қилдириб, чиройли гилам солидириб кутардилар, ҳеч бир одамни ноумид қайтармасдилар. Буни уларнинг кайфиятидан сезиш қийинмасди.

Фарзандларнинг ҳаммаси олий маълумотли мутахассис бўлиб етишдилар. Аммо улардан бирортаси ҳам “фалончи раиснинг боласи” эканлигини айтишига рухсат йўқ эди.

– Университетнинг юқори курсида ўқиётганимда устозларимдан бири дадам ҳақларида эшитиб қолибди-ю, уйимизга ёки дадамнинг иш жойларига бориш нияти борлигини айтди, – деб эслайди Маҳмудахон Валиева. – Дадам бу гапни эшитиб, ўзлари ўқитувчимизни йўқлаб бордилар. Маълум бўлишича, устознинг торгина ҳовлилари бўлиб, серфарзанд эканлар, дадамдан ер сўраганлар. Лекин ўша пайтларда одамларга ер беришнинг иложи йўқлигидан дадам бу гапни очиқ айтганлар. Эртасига мен ўша ўқитувчининг фанидан имтиҳон топширгани кирдим. Тўғриси, яхши баҳо қўймасалар керак деб ўйладим. Аммо устозимиз ҳатто битта савол ҳам бермай, “аъло” баҳо қўйдилар. Мен бу ҳолдан бадтар ҳаяжонланиб: “Дадам ер беролмас эканлар, домла, мендан сўранг,” – дебман. Шунда устозимиз: “Мен сенинг яхши ўқишингни биламан. Агар ҳозир саволлар берсам ўқитувчим мендан атайлаб сўраяпти”, – деб ўйлашинг

мумкин,” – дегандилар. Дадам бу воқеадан жуда таъсирлангандилар, кейинчалик имкон топиб бу муаммони ижобий ҳал қилиб бердилар.

Баъзилар раҳбарлик лавозимида ишлаганларнинг кўпчилиги фарзанд тарбияси учун вақти йўқлигини айтади. Аслида, тарбия усули фақат юзма-юз ўтириб олиб насиҳат қилиш, ақлли гапларни айтишдангина иборат эмас.

Романлар, азизлар, ақл ўргатманг.
Ақл ўргатсангиз келади гашим.
Гарчи чорак аср умримдан шодман,
Лекция тинглашга етган бардошим.
Сиз фақат қалбимга гапиринг, дейман,
Ишқ изҳор этгандай сеҳрли, секин.
Гапиринг, тунлари бедор тинглайман.
Кўзимга кўз тикиб ўргатманг лекин, –

деб ёзгандилар хассос шоира Саида Зуннунова.

Чиройли, атрофдагилар ҳавасини келтирадиган ибрат ҳам кўнгил изҳоридек, дилга йўл топишдек гап. Аёлнинг, онанинг улуғлигини, чин эъзозни фарзандлар жуда ёшликларидан бошлаб ўз оталаридан ўргандилар.

– Менга уйда ўтирадиган, вазифаси фақат уй юмушларию бола боқиш бўлган аёл деб қарамасдилар. – деб миннатдорчилик билан эслайдилар Маъфиратхон ойи. – Меҳмонга, дам олишга борсалар, албатта олиб кетардилар. Ярашиқли кийиниб, сочларимни чиройли турмаклар юришимни хоҳлардилар. Бир куни қизиқ бўлган: дам олиш уйига боргандик, сартарош хотин чақириб, йўқ дейишимга қарамай, сочимни ажабтовур турмаклар қўйди. Билсам, дадаси унга шуни тайинлаган эканлар. Ноқулай бўлса ҳам, дадасининг сазаси ўлмасин, деб қўнғироғу жингалаклар қилиб шиширилган соч билан ташқарига чиқдим. Мени кўрдилар-у, аҳволимни тушундилар шекилли: “Майли, майли, ўз билганингизча қилинг”, – дегандилар.

Қизиқ, баъзилар кўз олдида турган нарса, кимсаларни ҳам унутадилар. Инсонлар бўладик, ҳаётнинг ҳамма жабҳасида бирдек фаол яшайдилар, уйғоқ қалблари сайё-

радан сайёрага интилган каби қалбларга талпинади. Зоирхон Жалиловнинг иш юзасидан ёки меҳнат таътилида сафарларда бўлган пайтларида уйига ёзган хатларини ўқиркансиз, оила бошлиғи, ота, жондош-жигар сифатида ҳаммани ҳар куни дилидан ўтказиб турганини англаш қийин эмас. “Ассалому алайкум” деб бошланадиган мактубларнинг барчасида албатта фарзандларига қарата: “Бевақт юрманглар, уй ишларига ёрдамлашинглар. Дўст-душман орасида аҳил яшанглар”, – қабилидаги гаплар ёзилиб, қариндошларга номма-ном салом айтиларди.

Бугун Зоирхон Жалиловнинг фарзандлари ўқитувчи, шифокор, муҳандис, иқтисодчи, ветеринар бўлиб элга хизмат қилишаяпти. Улар орасида Халқ маорифи аълочиси, Халқ таълими фидойиси, “Ижодкор ўқитувчи” унвонига сазовор бўлган, “Соғлом авлод учун” ордени соҳиби Маҳмуда Валиева каби илғор замондошларимиз бор. Отасининг энг эзгу тилакларидан бири ўғилнинг тақдирида рўёбга чиққан бўлса, ажабмас. Ҳозир у ер эгаси, собиқ Охунбобоев жамоа хўжалигининг иссиқхонаси Зоирхон Жалилов номидаги фермер хўжалигига айлантирилиб, Авазхон Жалилов уни бошқармоқда.

Раҳматли Баҳринисо буви 90 ёшни қоралаганларида ҳам токи ўғиллари Зоирхон ишдан қайтмагунча, ярим тунларда ҳам кўзларини юммай ўтирардилар. Ўғиллари ҳам токи она дуосини олмагунча остонадан ташқарига қадам босмасди. Сулоланинг кейинги авлодлари учун ҳам бу гўзал одат анъанага айланган. Ўғиллар эрталаб албатта Маъфират ойининг фотиҳасини оладилар, келинлар токи умр йўлдошлари эл-юрт хизматида қайтмагунча хонадон чироғини ўчирмайдилар.

Ҳаётдан эрта кетган Зоирхон Жалиловнинг қалблардаги ёрқин хотираси – ёниқ чироғи шулар эмасми?..

*Мухтарама УЛУФ,
Республикада хизмат кўрсатган
маданият ходими*

СЎНГ СЎЗ

Отамиз жаннати инсон эдилар. У киши тўғрисида қўлдан келганча ёздим. Отамнинг яқин дўстлари, хонадонимизнинг азиз кишилари, қуда-андалари, жиянларининг ҳар бири ўзгача олам, улар ҳақида ҳам истаганча сўз айтиш мумкин эди, аммо ҳаммаларига тўхтала олмаганим учун узр. Жонли хотираларим, ички кечинмаларимга таяниб ёзган мухтасаргина бу китобим отамиз руҳларини шод этиш учун чоп этилаётганини эътиборга олиб, муаллифни авф этсинлар.

МУНДАРИЖА

Сўз боши	3
----------------	---

I БЎЛИМ

ФАРЗАНДЛАРОТАЛАР ҲАҚИДА

Таскин	5
Ҳурматга лойиқ инсон	14
Сўнгги учрашув	15
Биз ҳам шуни истаймиз	17
Инсон бўлсанг шундай яшаки... ..	18
Биринчи саҳифага мактуб яна бир хайрли иш	20
Ҳамқишлоқлари қалбида	21
Чехраси кўнглимда	22
Мангулик бунёдкори	24
Дарёдил инсон эди	25
Ака-ука эдик	29

II БЎЛИМ

ОТАМНИНГ ДЎСТЛАРИ ҲАҚИДА ОЧЕРКЛАР

Ўлимларни қолдириб доғда	31
Оқибатли дўстлар	31
Умр йўлининг ёрқин саҳифалари	32
Ой бориб, омон қайт	32
Ибратли авлод вакили	34
Ҳаёт зарварақлари	35
Кўпчилик берган баҳо	35
Умр йўллари	35
Етти келин парвона	37
Мақоладан сўнг	38
Жаннат бу — боғдир	39
Садоқатнинг сеҳрли сурати	44
Одил киши ойдай, оқиб турган сойдай	48
Томчилардек саноқсиз	48
Ота-она дуоси — ўтга, сувга ботирмас	49
Ҳар соҳадан бир шингил	50
“Қалбимда тиклаган яшил туғимсиз”	52

III БЎЛИМ

ХОТИРА ҲАМИША УЙҒОҚ

Номингиз тиллардан тушмайди мудом	55
Армоним маним	57
Топилганига қувон	62
Оқил шогирд — бошдаги тож	64

IV БЎЛИМ

Меҳрингиз қўмсайман, отажон	67
Отам хотирасига	68
Қўмсаиш	69
Онажоним	71
Сабрдандир тупроғинг сенинг	72
Айланай	73
Оила аъзоларимиз ҳақида	74
Онажоним – Каъбам менинг	74
Қизлар, қизлар, жон қизлар	76
Қалбларда ўчмас чироқлар	77
Сўнг сўз	82

Адабий-бадий нашр

МАҲМУДА ВАЛИЕВА

ОТАМ ЯШНАТГАН БОҒЛАР

Муҳаррир Заҳро ҲАСАНОВА

Бадий муҳаррир Баҳриддин БОЗОРОВ

Техник муҳаррир Елена ДЕМЧЕНКО

Мусаҳҳиҳ Дилдора ЭШОНХЎЖАЕВА

Компютерда саҳифаловчи Феруза БОТИРОВА

Босишга 3.04.2007 й.да рухсат этилди. Бичими 84х108 1\32.

Босма тобоғи 2,375. Шартли босма тобоғи 3,99.

Адади 500 нусха. Буюртма № 94.

Баҳоси келишилган нархда.

«Янги аср авлоди» нашриёт-матбаа марказида тайёрланди.

«Ёшлар матбуоти» босмаҳонасида босилди.

700113. Тошкент, Чилонзор-8, Қатортол кўчаси, 60.

Мурожаат учун телефонлар:

Нашр бўлими – 278-36-89; Маркетинг бўлими – 128-78-43

факс - 173-00-14; e-mail: yangiasravlodi@mail.ru